T.C
S.Ü. SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

YARATILIŞLA İLGİLİ HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Mahmut YEŞİL

Hazırlayan
Sezai ENGİN
034244021002

Konya 2006

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM
İLÂHÎ DİNLERDE YARATILIŞ

İKİNCİ BÖLÜM
HADİSLERDE YARATILIŞ

ÖNSÖZ

Yaratılışın başlaması, evrenin, insanın ve tüm canlı-cansız varlıkların yaratılışı konuları insanların merakını celbetmiş, yaratılışı açıklamaya çalışan birçok teori ortaya atılmıştır. Bu teorilerin yanında ilâhî dinler de yaratılış olayı hakkında açıklamalar yapmışlardır.

İlâhî dinler içinde özellikle İslâm'ın Yüce Kitabı yaratılış, varlık, tabiat ve uzay bilimlerine büyük ölçüde önem vermiş ve bu konular hakkında açıklamalara yer vermiştir. Kur'an-ı Kerim insanı evren hakkında tefekkür etmeye, evrenin olağanüstülüklerini, planlı ve programlı bir şekilde varlığını nasıl sürdürdüğünü düşünmeye davet etmiştir. Kur'an-ı Kerim'in yanı sıra elbette Hz. Peygamber de bu konuyla alâkalı bazı açıklamalarda bulunmuştur.

Bilgiye ulaşmanın kolaylaştığı günümüzde, dinlerin öğretileri dışında, yaratılış konusu ile ilgili de birçok mâlûmât insana sunulmaktadır. Fakat bu bilgi fazlalığından dolayı birçok konuda olduğu gibi bu konuda da insan zihni soru işâretleriyle dolmaktadır. Bu soru işâretleri fazla yadırganmamalıdır. Çünkü Rasûlullah (s.a) de Ashâb-ı Kirâm'a konuyla alâkalı açıklamalarda bulunmuş, bu açıklamalar bazen sahabe'den birinin ya da bir grubun sorusu üzerine bazen de Râsûlullah (s.a)'in açıklama yapma gereği duyması üzerine olmuştur. Bu çalışmada Râsûlullah (s.a)'in yaratılış konusundaki rivâyetleri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Girişte konunun önemi, amacı üzerinde durulmuş, yaratma ile ilgili terimler açıklanmıştır. Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde yaratma kavramı çerçevesinde kullanılmış olan ifâdeler tahlîl edilmiş ve günümüzdeki yaratılış teorileri hakkında bilgi verilmiştir. Bu teorilerin her birinin tezleri ve savundukları düşünceler çok geniş olduğundan özet olarak sunulmuştur.

Birinci bölümde, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm'ın yaratılış konusundaki görüşleri incelenmeye tâbî tutulmuştur. Bu inceleme esnasında karşılaştırma yapılmamış sadece dinlerin konuya nasıl yaklaştıklarından bahsedilmiştir.

İkinci bölümde, yaratılış konusu ile ilgili tesbît ettiğimiz rivâyetlerin tahrîc ve metin tahlîli yapılmıştır. Bu değerlendirme esnasında rivâyetler bölümlere ayrılarak tetkîk edilmiştir.

Bu çalışmayı hazırlarken, tavsiye, tenkîd ve değerlendirmeleriyle bana yol gösteren muhterem hocam Yrd. Doç. Dr. Mahmut YEŞİL'e, eleştiriyle katkı sağlayan jüri üyeleri Prof. Dr Zekeriya GÜLER ve Yrd. Doç. Dr Muhittin UYSAL'a teşekkürlerimi sunuyorum

Konya 2006 Sezai ENGİN

KISALTMALAR

a.g.e **:** Adı geçen eser

a.s **:** Aleyhi's-Selâm

b. **:** İbn

(c.c.) **:** Celle Celâlüh

Hz. **:** Hazreti

md. **:** Maddesi

(r.a.) **:** Radiyallahu anh

(s.a) **:** Sallallâhu aleyhi ve sellem

T.D.V. **:** Türkiye Diyânet Vakfı

trc. **:** Terceme eden

yay. **:** Yayınları

GİRİŞ

Gerek İlâhî dinlerin ve gerekse diğer düşünce akımlarının en çok üzerinde durduğu ve açıklamalar getirmeye çalıştığı konulardan biri de yaratılıştır. Bu konu dinleri ve insanları; bu evrenin başlangıcı ve canlıların yaratılışı hakkında düşünmeye sevk etmiş ve bu sebeple ortaya çeşitli nazariyeler atılmıştır.

Kur'an-ı Kerim ve Tevrat'ta yaratılış konusu geniş yer bulmuştur. Kur'an-ı Kerim'in anlattığı ilk kıssa Adem (a.s)'ın yaratılışıdır. Tekvin yaratılış bölümüyle başlamıştır. Yaratılış konusunda değişik görüşler ortaya süren başka nazariyeler de mevcûttur.

Bu konuda dînî, felsefî ve pozitif ilimler sahasında birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar evrenin ve mahlûkâtın oluşumu hakkında açıklamalar getirmeye veya yeni modeller ortaya koymaya yönelik olmuştur.

Bu çalışmada Hz. Peygamber Efendimiz'den yaratılış konusunda bizlere ulaşan rivayetler tesbît, tahlîl ve tetkik edilmeye çalışılmıştır.

Bu rivâyetler gruplandırılarak incelenmeye tâbî tutulacaktır. Gruplandırma şu şekilde yapılmıştır;

Yaratılış öncesi, yaratılışın başlaması, dünyanın ve evrenin yaratılışı ve yapısı, insanın yaratılışı (Adem'in ve Havvâ'nın yaratılışı ve konuyla ilgili diğer rivâyetler) melek ve cinlerin yaratılışı ile ilgili rivayetler ve bu bölümlere girmeyen ama yaratılışla ile ilgili olan diğer rivayetler

Yaratılış konusu elbette ki günümüz modern biliminin de araştırma sahası içindedir. Kozmoloji, Biyoloji, Astronomi gibi bilim dalları da bu konunun değişik bölümleri hakkında çalışmalarda bulunmuştur. Çok kısıtlı da olsa çalışma süresince bu çalışmalardan da istifâde edilmeye çalışılacaktır. Ama asıl ulaşılmak istenen modern bilimlerin verileri değil, Rasulullah'ın (s.a) bu verilerin hiçbiri yokken, deneysiz, gözlemsiz konu ile ilgili yaptığı açıklamaların anlaşılmaya çalışılmasıdır.

Rasûlullah'ın (s.a) konu ile ilgili rivâyetlerinin değerlendirilmesi sürecinde ilk olarak bu rivâyetler tesbît edilmiştir. Tesbît sırasında önce "el-Mevsûatü'ş-Şâmile" CD'sinden yararlanılmış, sonra bizzat hadisin kaynağına ulaşılmıştır. Tesbîti tâkîben rivâyetlerin tahrîci yapılmıştır. Tesbît ve tahrîc'ten sonra değerlendirmede bir diğer

başvuru kaynağımız olan hadis şerhlerine bakılmıştır. Bu aşamada şârihlerin hadisi nasıl anlayıp yorumladıkları tesbît edilmiş ve gereken yerlerde bu yorumların tenkîdi yapılmıştır.

Konuyu çalışırken diğer bir başvuru kaynağımız tefsirler olmuştur. Konuyla ilgili âyetler hakkında müfessirlerin yorumları da tetkîk edilmiştir.

Kaynaklarımızdan bazılarını şöyle sıralayabiliriz;

a) Kütüb-i Tıs’a
b) Hadis Şerhleri (Fethu’l-Bârî, Avnu’l-Mâ’bûd, Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi)
c) Mu’cemler (Lisânu’l-Arab, Tâcu’l-Arûs)
d) Tefsirler (Elmalılı Hamdi Yazır, Mefâtîhu’l-Ğayb, el-Câmî li Ahkâmi’l-Kur’an)
e) Cemal Ağırman, Kadının Yaratılışı
f) Şahin Efil, İslam ve Batı Düşüncesinde Yaratılış Modelleri
g) Sait Şimşek, Yaratılış Olayı
h) Veli Ulutürk, Kur’an-ı Kerim’de Yaratma Kavramı
i) Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri

I-YARATMA İLE İLGİLİ TERİMLER

a) (Haleka) خلق

Allah Teâlâ'nın isimlerinden biri olan "el-Hâlik" bu kelimeden türemiştir. Çünkü Allah Teâlâ hiçbir şey mevcût değilken eşyayı ortaya çıkarmıştır. "Halk"ın asıl manası "takdîr" dir. Bir asla ve benzere dayanmaksızın bir şeyi ibda' etmek, örneğe dayanmadan bir şeyi îcâd etmek manalarına da gelir.[1] Genel olarak "halk" Kur'an-ı Kerim'de bu bahsedilen manalarda kullanılmıştır.

Yaratma Kur'an-ı Kerim'de çok geniş bir alana yayılmıştır. Görebildiğimiz ve göremediğimiz her şey yaratmanın konusudur. Allah onların yaratıcısıdır. Gökler, yerler ve bu ikisi arasında bulunanlar hep Allah'ın yaratmasıyla vücûd bulmuş yaratıklardır. Bunun için "halk" kelimesiyle ifade buyrulan yaratma konuları, diğer kelimelerle ifade edilen yaratma mevzûlarından daha geniş ve yaygındır. Allah Teâlâ'nın yaratıcılık vasfı en geniş ölçüde bu madde ile ifâde edilmiştir. [2]

Kur'an- Kerim'de yaratma manasında kullanılan başka fiiller de mevcûttur;

b) (Bedee) بدأ

Yaratmaya başlamak manasındadır. "Bedeallahu'l-halka", Allah yaratmaya başladı, Allah ilk olarak yaratmayı yaptı demektir.[3]

c) (Fatara)فطر

Yarmak manasına gelir. Ayetlerde kullanıldığı manaya göre "bir şeyi ilk defa yaratmak" tır. "Fatr" uzun yarık anlamındadır. "Fıtrat" da bu kelimeden türemiştir.[4]

d) (Berae) برأ

Bu fiil de yaratmayla eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Ama genel olarak bu kelimeye yaratmak manası verilirse de, onun özel bir anlamı vardır. "Berae" herhangi bir şeyi "örneksiz olarak halk etmek"tir. Diğer yaratıklardan ayrı olarak canlıları yaratmaya özel manası vardır. Canlılar dışında kullanışı azdır. "Beraellahu'n-

---

[1] İbn Manzûr, Lisânu'l-Arab, XI, 372.
[2] Ulutürrk, Veli, Kur'an- Kerim'de Yaratma Kavramı, 16.
[3] ez-Zebîdî, Tâcu'l-Arus, I, 42.
[4] İbn Manzûr, a.g.e, VI, 361.

nesemete", Allah canlıları yarattı, denildiği halde, cansız olan gökler ve yerler hakkında "halaka's-semâvâti ve'l-ard" denir.[5]

e) (Zerae) ذرأ

Zer', Allah'ın ibdâ ettiği şeyi ortaya koymasıdır. "Zeraellahu'l-halka", Allah mahlûkâtın şahıslarına vücûd verdi, demektir. Zer' canlıların yayılmasına tahsis edilmiştir.[6] İbn Kesîr ((774/1372) "Zerae, halaka ve berae manasına gelir" demiştir.[7]

f) (Enşee) أنشأ

Neşee, doğmak, olmak, zuhûr edip meydana gelmek, inşâ, bir şeyi ihdâs etmek, yetiştirmek, büyütmek demektir.[8] "Enşeellahu halkahu", Allah yaratıklarını ilk olarak yarattı, yaratılışlarını başlattı." demektir.[9]

g) (Ceale) جعل

"Ceale" de "îcâd, halk" manasında kullanılır.[10]

Hadislerde **خلق** "yaratma" kavramının ve bu kökten türeyen kelimelerin kullanılış şekilleri ise şu şekildedir;

- هم شر الخلق والخليقة[11]

"Onlar, insanların ve yaratıkların en şerlileridirler"

Rivâyette geçen **هم شر الخلق والخليقة** ifadesindeki **الخلق** insanları, **الخليقة** ise diğer yaratıkları anlatmaktadır.[12]

- ما من شىء أثقل في الميزان من حسن الخلق[13]

"Mizanda gü zel ahlaktan daha ağır bir şey yoktur"

[5] İbn Manzûr, a.g.e, I, 22.
[6] İbn Manzûr, a.g.e, I, 83.
[7] İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, II, 179.
[8] Râğıb el-İsfahânî, el-Müfredât, 493.
[9] İbn Manzûr, a.g.e, I, 165-166.
[10] İbn Kayyım, Şifâu'l-Alîl, 283.
[11] Müslim, Havâric, 49
[12] İbnü'l-Esîr, en-Nihâye fî Ğarîbi'l-Hadîs, II, 70
[13] Ebû Dâvûd, Edeb, 8.

Hadisteki الخلق ahlak yani insanın görünmeyen bâtınî özellikleri anlamına gelmektedir.[14]

- لا خلاق له في الآخرة[15]

"O'nun ahirette hiçbir nasîbi yoktur."

خلق fiillinden türeyen bir başka kelime ise خلاق'tır**.** Kelimenin manası ise haz, nasîb'tir.[16]

- إن هذا إلا اختلاق[17]

" Bu ancak bir yalandır."

اختلاق bu rivâyette yalan, kizb manasında kullanılmıştır.[18]

Görüldüğü gibi asıl olarak yoktan yaratmayı "haleka" fiili anlatmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de de çeşitli ayetlerde geçen yaratma ile ilgili kelimeler değişik manaları ihtivâ etmektedir.

"Haleka" nın hadislerde de çeşitli türevleri ve değişik manaları vardır. Bizim üzerinde incelemelerde bulunacağımız hadislerde "haleka" yoktan yaratmayı ifade etmektedir.

---

14 İbnü'l-Esîr, a.g.e, II, 70.
15 Buhârî, Libâs, 24.
16 İbnü'l-Esîr, a.g.e, II, 70.
17 Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'an, 39.
18 İbnü'l-Esîr, a.g.e, II, 71.

II- YARATILIŞ TEORİLERİ

Hakkında bilgi vereceğimiz modellerin açıklamaya çalıştıkları genel olarak evrenin oluşumudur. Fakat onlar bu modelleri açıklarken aslında Tanrı anlayışlarını ya da inançlarını ortaya koymuşlardır. Bu anlayışlardan kısmen, İlâhî dinlerle uyuşan olduğu gibi Tanrı'yı reddedenler de olmuştur. Biz burada bu yaratılış anlayışları arasında bir karşılaştırma yapmayacağız, sadece yaratılış nazariyeleri hakkında özet bilgi verip, İslâm'ın yaratılışa bakış açısına hangisinin daha yakın olduğunu tesbît etmeye çalışacağız.

A-DURGUN DURUM KURAMI:

Bu model, Herman Bondi, Thomas Gold ve Fred Hoyle tarafından 1948'de ortaya atılmıştır. Bu modelin savunduğu temel iddiaya göre, galaksiler birbirinden uzaklaştıkça aralarındaki boşluklarda yaratılan yeni maddeden sürekli olarak yeni galaksiler (yıldız kümeleri) oluşmaktadır. Bu yüzden, evren kabaca her zaman uzayın her noktasından aynı görünmekte ve yoğunluk hemen hemen hiç değişmemektedir. Daha açık bir ifade ile, evren ezeli ve sonsuzdur; kesinlikle hiçbir değişikliğe uğramamıştır. Ezeli ve sonsuz bir evren anlayışı takdim eden bu model, bu özelliğinden dolayı felsefi olarak son derece cazip görünmüştür. Böyle bir anlayış zamanın da ezeli ve sonsuz olduğu sonucunu ortaya çıkarır. Durgun Durum Kuramı bu özelliğiyle Aristo ve Eflatun'un yaratılış modelini anımsatmaktadır.[19]

Durgun Durum Kuram'ının cevapsız bıraktığı ya da çıkmaza düştüğü noktalar da elbette ki yok değildir.

Bu kuramın savunucuları, galaksiler arası uzayda oluşan hidrojenin hiçbir şeyden meydana gelmediğini bir postulat olarak kabul etmektedirler. Binlerce yılda meydana gelen yeni bir hidrojen atomu, gerekli olan maddenin oluşumunu sağlamaktadırlar. Öyle görünüyor ki burada, maddenin temelini teşkil eden hidrojen atomlarının neden ve nasıl oluştuğu, maddeyi nasıl meydana getirdiği sorusu cevapsız kalmaktadır. Bu soru, Durgun Durum modelinin en hassas ve can alıcı noktasına

[19] Efil, Şahin, İslam ve Batı Düşüncesinde Yaratılış Modelleri, 155.

yöneltilmiş bir sorudur. Tam bu noktada Thomas Kuhn'un şu sözü bize ışık tutmaktadır: "Bilim adamları, kendi ideoloji ve inaçlarına uygun teoriler üretirler. Yani bu kuramın savunucuları da, tıpkı maddeci ateistlerin savunmaya ve açıklamaya çalıştığı gibi bir evren takdim etmeye çalışıyorlardı.[20]

Bu modelin mimarları ateist ve materyalist oldukları için evrenin ezeli ve sonsuz olduğunu, hidrojenin dolayısıyla maddenin sürekli olarak kendi kendine var olduğunu savunmaktadırlar.[21]

Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Durgun Durum modelinin savunucularına göre evrenin oluşumunda, yaratılışında Tanrı'nın yeri yoktur. Yani evren kendi kendine oluşmuştur. Atomlar kendi kendilerine meydana gelmekte, onların meydana gelişi hiçbir aracı olmaksızın vukû bulmaktadır.

Bu kuramın temel tezlerinden birisi de evrenin ezelden beri hep aynı şekilde olduğu ve hiçbir değişikliğe maruz kalmadığıdır. Bu modelin savunucularına göre evren böyledir, zira aynı kalabilmenin tek yolu budur.[22]

Bu model, değişmeyen sabit ve durağan bir evren öngörmektedir. Zaten bundan dolayı kendisine "Durgun Durum Modeli" denmiştir. Bu modelin gerçekliğini savunmak mümkün değildir. Zira bu model, bilimsel bir teoride bulunması gereken özelliklerin hiçbirisini taşımamaktadır. Bu nedenle o, tümüyle geçerliliğini kaybetmiş, evrenin var oluşunu açıklama noktasında insanlığa verebileceği hiçbir şeyi kalmamış bir model olarak karşımıza çıkmaktadır.[23]

B-BÜYÜK PATLAMA KURAMI:

"Bing Bang" teorisi evrenin başlangıcındaki büyük patlama olarak kabul edilir. Buna göre, günümüzden yaklaşık 13.7 milyar yıl önce son derece yoğun ve sıcak madde olan evren, bir kozmik patlamayla hızla genişlemeye ve soğumaya başlamıştır. Patlamanın hızı ve genişleme ilk anlarda çok hızlı olmuş, daha sonra bu hız gittikçe azalarak, bugün, içinde yaşadığımız evreni oluşturmuştur.

---

[20] Merdin, Sadettin,Tanrı'ya Koşan Fizik, 58
[21] Merdin, Saadettin, a.g.e, 58.
[22] Efil, a.g.e, 158.
[23] Efil, a.g.e., 159.

Bu kuramı ilk kez George Gamow, Ralp Alpher'in de katkılarıyla 1948'de yazdığı ünlü makalesinde ortaya koydu. Gamow özet olarak bu makalesinde şunu savunuyordu;

Evrenin çok sıcak ilk aşamasındaki radyasyonun bugün de var olması gerekir, ancak sıcaklığın sıfırdan birkaç derece yukarı düştüğü şeklinde son derece çarpıcı bir tahminde bulundu. Gamow'un savunduğu bu radyasyon, 1965'te keşfedilen mikrodalga radyasyonuydu. Evren bundan yaklaşık olarak 15-20 milyar yıl önce sonsuz yoğunluk ve hacimdeki son derece sıcak bir ateş topu şeklindeki maddenin büyük bir hızla patlaması sonucu var olmuştur. Bu, her yerde aynı anda meydana gelen, patlama anından itibaren tüm uzayı dolduran, her parçacığın diğer tüm parçacıklardan olağanüstü bir hızla uzaklaştığı bir patlamadır. Burada sonsuz yoğunlukta olan ve hızla birbirinden uzaklaşan madde elektron, nötron, pozitron ve foton gibi temel parçacıklardan oluşmuştu. Bu parçacıklara atom altı parçacıklar denmektedir.[24]

Büyük Patlama anı ve öncesi aslında kapalı bir kutudur. Bilimsel yasalardan hareketle patlama öncesinde ve patlama anında ne olup bittiği tespit edilememekte ve patlama öncesinden hareketle evren açıklanamamaktadır. Bilim adamları Büyük Patlama öncesinin varlığını reddetmiyorlar. Onlar sadece Büyük Patlama tekilliği ve öncesinde hiçbir şeyi bilemeyeceğimizi vurgulamaktadırlar. Çünkü tekillik, bilimsel yasaları alt üst eden bir fenomendir. Zaman, mekan ve nedensellik gibi olguların Büyük Patlama tekilliğinde ve ondan önce anlamı yoktur. Zira bu olgular Büyük Patlama ile varolmuştur. Büyük Patlama zaman ve mekanın dışında vuku bulmuştur; çünkü her iki olgu da varlığını bu tekilliğe borçludur.[25]

Durgun Durum Modeli, değişmeyen, statik, ezelî ve sonsuz, var oluş nedenini kendi içinde taşıyan bir evren anlayışı öngörmektedir. Bu model, asırlarca varlığını korumuş olan statik evren anlayışının tabii bir sonucudur. Büyük Patlama Modeli, Durgun Durum modelinin aksine, evrenin bir tekillikten var olduğunu ve yine bir tekillik ile yokluğa karışacağını, ezeli ve sonsuz olmayan, sürekli değişen ve genişleyen bir evren anlayışını öngörmektedir. Bu model determinist ve statik bir evren anlayışının aksine, uzay ve zaman, özellikle de zaman anlayışımızda köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Bugün artık genişleyen, büzülen ve hatta bir

---

[24] Stephen Hawking, Evreni Kucaklayan Karınca, Alkım Kit., 1993, s.62-63
[25] Merdin, a.g.e, 239-241

tekillikte tamamen durma noktasına gelen dinamik ve izafi bir zaman anlayışı söz konusudur. Zaman tek yönlü ve geri dönüşsüz bir süreçtir. Uzay ve zaman arasında çok sıkı bir ilişki vardır ve onlar birbirinden bağımsız olarak düşünülemezler. Zira bunlar uzay-zaman denilen dört boyutlu bir fenomeni oluşturmaktadırlar. Uzay ve zaman kavramları olmaksızın evrendeki olayları anlamamız mümkün değildir. Böylece klasik bilimin savunduğu determinist, statik ve zamansız bir evren anlayışı yıkılmıştır.[26]

Büyük Patlama Kuramının deney ve gözlemlerle uyuşmadığı söylenemeyeceğine göre, onun hala iyi bir bilimsel kuram olduğu tartışmasız bir gerçektir. Çünkü "Büyük Patlama basit bir düşünce gibi görünmektedir… basitliğine rağmen, bu teori, evrenin yaratılışını ve tekamülünü tartışmasız bir biçimde iyi tasvir etmektedir. [27]

C-DARWİNİZM :

Geliştirdiği doğal seçilim yoluyla evrim kuramı (teorisi) ile canlıların ve türlerin doğal bir seçilim ile ortak bir kökenden evrimleşerek ortaya çıktığını ortaya koymuş, bu görüş daha sonra büyük tartışmalara yol açmakla beraber, bilim dünyasında genel bir kabul görmüştür.

Darwin doğa tarihine tıp ve teoloji eğitimi görürken başlamış, gençliğinde Beagle gemisiyle beş yıl süren yolculuk sırasında yaptığı biyolojik gözlemler, onun türlerin değişebilmesi konusunda düşünmesini sağlamış ve 1838 yılında, türlerin kökenini açıklayan doğal seçilim kuramını geliştirmiştir. Görüşlerinin tepki toplayacağı endişesiyle çalışmalarını yalnızca yakın çevresi ile paylaşmış ve uzun süre yayınlamamıştır. Bu sırada, araştırmalarını da sürdürmüştür. Başka bir İngiliz bilim adamı olan Alfred Russel Wallace, 1858 yılında Darwin'in doğal seçilim kuramına benzer görüşler içeren bir mektubu, bu konuda çalışmaları olduğunu bildiği Darwin'e göndermiştir. Bu noktadan sonra Darwin kendi çalışmasını (Wallace'ın ismini de ekleyerek) Kraliyet Akademisine sunmak zorunda kalmıştır. Daha sonra Darwin, doğal seçilim yoluyla evrim kuramını anlattığı kısaca "Türlerin Kökeni" olarak

---

[26] Efil, a.g.e, 205.
[27] Tuna, Taşkın, Uzayın Sırları, 177.

adlandırılan eseri 1859’da yayınlamıştır. Yayınladığı dönemde büyük yankılar uyandıran kitap sonrasında, evrim konusu daha yıllarca tartışılmış ve ancak 1920’lerden sonra Mendel genetiğinin evrim kuramıyla birleştirilmesi sonucu oluşturulan “modern sentez” ile (ya da neo-Darwinizm) bilim çevrelerinde kabul görmeye başlamıştır.[28]

Evrim teorisinin iddiasına göre, fosfor, karbon gibi bilinçsiz, akılsız, yeteneksiz, bilgisiz ve cansız atomlar tesadüfler sonucunda bir araya gelmişler, yıldırımlar, volkanlar, ultraviyole ışınları, radyasyon gibi doğal olaylar sonucunda kendilerini kusursuzca organize ederek proteinleri, hücreleri, balıkları, kedileri, tavşanları, aslanları, kuşları, insanları ve tüm canlılığı meydana getirmişlerdir. Evrim teorisi, yaşadıkları ortama en iyi uyum sağlayan canlıların daha çok yaşama ve çoğalma imkanı bulduklarını ve bu şekilde faydalı özelliklerini sonraki nesillere aktarabildiklerini, türlerin bu mekanizmayla evrimleştiğini iddia etmektedir.[29]

Ortaçağ'dan beri inanılan "spontane jenerasyon" adlı yanlış bir teori, cansız maddelerin tesadüfen biraraya gelip, canlı bir varlık oluşturabileceklerini öngörüyordu. 18. yüzyıla dek, böceklerin yemek artıklarından, farelerin de buğdaydan oluştuğu yaygın bir düşünceydi. Darwin'in Türlerin Kökeni adlı kitabını yazdığı 19. yüzyılda ise, bakterilerin cansız maddeden oluşabildikleri inancı, bilim dünyasında yaygın bir kabul görüyordu. Evrim teorisi, bir türün bir başka türe dönüşmesinin ilkelden (basitten) karmaşığa doğru, yavaş ve aşamalı olduğunu iddia eder. Bu iddiaya göre, bu dönüşüm sırasında "ara geçiş formu" adı verilen ucube canlıların yaşamış olması gerekir. Örneğin, balık özelliklerini hala taşımasına rağmen, bir yandan da bazı sürüngen özellikleri kazanmış olan yarı balık yarı sürüngenler, yarı maymun yarı insanlar, yarı sürüngen yarı kuş canlılar yaşamış olmalıdır geçmişte.[30]

Bütün bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere yaratılış teorileri öne sürenler genel olarak iki gruba ayrılabilmektedir; Birinci grup yaratılışta mutlaka bir yaratıcının bulunması gerektiğini savunanlar; diğer grup ise bütün yaratılış sürecinin tesadüfler sonucu, bir yaratıcıya ihtiyaç duymadan meydana geldiğini savunanlar. Büyük Patlamanın öncesi hakkında fazlaca bir açıklama yapılmamasına rağmen “Büyük

---

[28] Efil, a.g.e, 57.
[29] Ana Britannica, III, 58.
[30] Ana Britannica, III, 59.

Patlama Kuramı" İslâm yaratılış düşüncesine en yakın teori olarak kendini göstermektedir.

Diğer kuramlara baktığımızda durgun durum kuramı yaratılışta Tanrı'ya yer vermemiş ve evrenin kendi kendine oluştuğunu savunmuştur. Darwin'e göre her şey rastgele bir araya gelmiştir. Büyük patlama kuramı ise evrenin bir tekâmül içinde olduğunu savunmuş ve evrenin bir tekillikten meydana geldiğini belirtmiştir. Kısacası büyük patlama kuramı yaratılışta Tanrı'yı, yaratıcıyı yok saymamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İLAHİ DİNLERDE YARATILIŞ

I-HRİSTİYANLIKTA YARATILIŞ:

Genel olarak Hristiyanlar, hem evrenin yaratılışı hem de Tanrı anlayışı bakımından Athanasius'un görüşlerini kabul etmişlerdir. Çünkü tarihi İznik Konsülü'nde onun görüşleri kabul edilmiştir. Dolayısıyla Yeni Ahit'te başka konularda olduğu gibi bu konuda da onun görüşleri ön plana çıkmaktadır. Buna göre Hristiyanlığın Tanrı anlayışı ve O'nun yaratma eylemi Yeni Ahit'te farklı bir boyut kazanmaktadır. Bu noktada yaratmada ikinci unsur olarak kelam karşımıza çıkmaktadır. [31]

Hristiyanlıkta Augustine ve St. Thomas'ın yaratılış konusundaki görüşleri de geniş yer bulmaktadır. Augustine göre,Tanrı tüm güçleri bünyesinde barındıran sonsuz ve aşkın bir varlıktır. O'nunla O'nun dışındaki varlıklar arasında bir farklılık vardır. Tüm iyilikler O'nundur. O; mutlak irâde sahibidir. Ancak O'nun mahiyeti gibi kararları da değişmez. O, dilediğini vasıtasız olarak gerçekleştirir. Evrendeki tüm yaratıklar varlıklarını O'na borçludur. Tanrı evreni yoktan yaratmıştır. Ancak Augustine yoktan yaratmanın mahiyeti üzerinde durmamaktadır. St Thomas bu hususa şu şekilde açıklık getirmektedir. Eğer Tanrı, her şeyin ilk nedeni ise, O'nun hem madde hem de formun nedeni olması gerekir. O, madde ile karışmamış arı tin olduğu için madde O'ndan meydana gelmiş olamaz; O, maddeyi yoktan yaratmıştır. Yoktan yaratma, basit olarak evrenin, varlığını Tanrı'ya borçlu olduğu anlamına gelmektedir. St. Thomas'a göre ise evrenin zaman içinde yaratılması ya da zamanda bir başlangıcı olması konusu akılla değil, ancak vahiyle kavranabilir. Bu nedenle bunun böyle olduğuna inanılması gerekir. Tanrı bu evreni evrenlerin en iyisi olarak seçmiştir.

[31] Ataurrahim, Muhammed, Bir İslam Peygamberi Hz. İsa, 101.

O'nun evreni ve içindekileri yaratmasının nedeni, kendisini açıklamaktır. Dolayısıyla evrende olup biten her şey bir amaca yönelik olarak belirlenmiştir. Evrendeki oluşu başlatan Tanrı'dır ve oluş O'na yöneliktir.[32]

Eski Ahit'te evrenin sudan ve kaostan yaratıldığını ifade eden temelde iki yaklaşım vardır. Dolayısıyla ister sudan olsun ister kaostan yaratılmış olsun, her hal ü karda evren maddeden yaratılmış olmaktadır. Bu tutumun zorunlu bir sonucu olarak Tanrı bir mimardan farksızdır. Athanasius'un düşünceleri doğrultusunda şekillenen Tanrı anlayışı Yeni Ahit'te daha farklı bir boyut kazanmıştır. Buna göre bir mimar gibi takdim edilen Tanrı yerini üç boyutlu Tanrı anlayışına bırakmış ve böylece teslis öğretisi benimsenmiştir. Bu durum ise hem mahiyeti itibariyle hem de işlev açısından Tanrı düşüncesinde çok önemli ve farklı diyebileceğimiz bir değişikliğin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tanrı mahiyet itibariyle üç boyutlu bir görünüme bürünmüş ve evrenin yaratılması kelama (oğul tanrı)'ya bırakılmıştır. Buna göre Tanrı (baba) dolaylı olarak evrenin yaratıcısı durumundadır. Kutsal Ruh'un ise yaratmada hiçbir rolü yoktur. O halde Hristiyanlığın metinlerinde yoktan yaratma düşüncesi yoktur. Bu düşünce daha sonraki dönemlerde Hristiyan düşünürler tarafından ortaya atılmıştır.[33]

II-YAHUDİLİK'TE YARATILIŞ:

"Suların yüzü üzerinde Allahın ruhu hareket ediyordu: Allah 'suların ortasında kubbe olsun, suları ayırsın' dedi ve Allah kubbeyi yaptı. Altta olan suyu üstte olan sudan ayırdı ve Allah kubbeye 'gök' ve alttaki kuru toprağa 'yer' dedi."[34] Yaratılışın özeti bu şekilde anlatılmıştır Tevrat'ta.

Tevrat'ta insanın yaratılışı ise iki türlü anlatılmıştır;

"Allah yeri, göğü, yıldızlan, bitkileri hayvanları yarattıktan sonra Allah dedi: 'Suretimizde benzeyişimize göre insan yapalım! O yeryüzünde her şeye hâkim olsun.' Ve Allah insanı kendi suretinde yarattı ve onları erkek ve dişi olarak yarattı." [35]

Böylece yaratılmanın son günü; 6. gün bitiyor. Allah daha sonra Adem'i topraktan, karısı Havva'yı da kaburgasından yaratıyor.

Yaratılışın bir diğer seyri ise Tevrat'a göre şu şekilde gerçekleşiyor;

[32] Gökberk, Macit, Felsefe Tarihi, 171.
[33] Efil, a.g.e, 78.
[34] Tevrat, Tekvin 1:2-9
[35] Tevrat, Tekvin 1:26

Yaratılış gene altı günde meydana geliyor. Dünya var olmadan önce, her yer karanlıktı. İlk gün, göklerden ve dünyadan da önce, Tanrı'nın yarattığı ilk şey ışıktı. Tanrı ışığı yom (gün), karanlığı da layla (gece) diye isimlendirdi. Işığın günü aydınlattığı gündüz vaktinde insanlar okula giderler, oyun oynarlar, bisiklete binerler veya caddeye alış-verişe giderler. Gece olduğunda ise etrafa sessizlik çöker ve insanlar uyurlar. İkinci gün bile dünya tam anlamıyla rayına oturmamıştı. Sular dünyayı kaplamış ve her yer sular altındaydı. Tanrı da bunun üzerine suları ikiye ayırdı; yerdeki sular ve gökteki suları meydana getirdi. Tanrı uzay ile su arasına gökyüzü anlamına gelen şamayim adını vermiştir. Üçüncü gün başladığında sular tüm dünyayı kaplamıştı. Kuru bir bölge yoktu. Tanrı da bunun üzerine sulara toplanıp okyanusları, denizleri, gölleri ve dereleri oluşturmaları emrini verdi. Artık dünya üzerinde küçük adacıklar ve kara bölgeler oluşmaya başladı. Tanrı topraktan suları ayırınca, suya yam (deniz), toprağa da erets adını verdi. Daha sonra Tanrı, topraktan ağaçların ve çiçeklerin büyümesini istedi ve tüm dünyada ağaçlar, çiçekler ortaya çıktı. Artık insanların ve hayvanların yiyebilmesi için birçok yiyecek vardı.[36]

Tanrı dördüncü günde güneşi, ayı, yıldızları yarattı ve onları uzaydaki yerlerine yerleştirdi. Artık güneş ve ay yerli yerine oturduğuna göre, yeni bir günün başlangıcı ve yeni bir yılın başlangıcı anlaşılabilecektir. Beşinci günde, tüm uçan ve denizde yüzen canlıları yarattı. Denizler, en küçüğünden en büyüğüne kadar milyonlarca çeşit balıkla doldu. Gökler ve toprak da devekuşundan akbabaya kadar her türlü kuşla doldu. Tanrı yarattığı bu canlılara peru urvu-çoğalma emrini verdi. Altıncı günde toprakta yaşayan tüm canlıları yarattı. Altıncı gün içerisinde yaratılan her şey insan faydalansın diye yaratılmıştır. Tüm bitkiler, hayvanlar, okyanuslar, bulutlar ve hatta yıldızlar bile insanın bu dünyada daha rahat yaşayabilmesini sağlamak içindir.[37]

Tanrı altıncı günde dünyayı yarattıktan sonra yapılması gereken tek bir şey kalmıştı. Dünyada eksik kalan şey neydi? Dinlenme! Tanrının yedinci günde tam olarak yaptığı da budur.[38]

Bap 2:4'ten itibaren, yaratma değişik olarak anlatılıyor. Yukarıda, her türlü bitki ve insan çift olarak yaratıldığı halde, burada yağmur henüz yağmadığı için, bir kır otu ve fıdanı yoktu, deniyor. Yerden bir buğu yükseliyor ve Tanrı yerin toprağından

---

[36] Tevrat, Tekvin 1:31
[37] Tevrat, Tekvin 1:32
[38] Tevrat, Tekvin 1:33

Adam'ı yapıp hayat nefesini üflüyor. Ve Adam; yaşayan can oluyor. Bundan sonra, Tanrı, doğuda Aden'de bir bahçe yapıyor, Adam'ı oraya koyuyor ve o yalnız kalmasın diye, kaburgasından kadını yaratıyor.[39]

III-İSLAM'DA YARATILIŞ:

Kur'an-ı Kerim'de yaratılış hakkında başlı başına bir sûre yer almadığı gibi, tüm bir yaratılış sürecini başından sonuna kadar ayrıntılı bir biçimde ortaya koyan herhangi bir açıklama da yoktur. Fakat gerek insanın, gerek evrenin ve gerek diğer canlıların yaratılışları insanoğlunun bilgisine sunulmuştur.

Kur'an-ı Kerim bir bütün olarak incelendiğinde "yaratma"nın bir fiil, bir eylem ve bir oluş olduğu açıkça görülür. Kur'an'da Allah'ın fiilini ifade etmek için pek çok kavram kullanılmakla birlikte, en yaygın olarak kullanılan kavram "halk" sözcüğüdür. Bu sözcük Kur'an'da genelde şu anlamlarda kullanılır;

I- Takdir etmek, ölçüp biçmek

II- Ortaya çıkarmak, olmayan bir şeyi icat etmek

III- Yoktan yaratmak.

"Yaratıcıların en güzeli olan Allah, ne yücedir"[40], ayeti birinci anlama işaret etmektedir**."Haberiniz olsun ki, yaratmak da emretmek de Allah'a mahsustur**"[41] ayeti ise ikinci manaya işaret etmektedir. **"O küfre sapanlar görmüyorlar mı ki, göklerle yer, birbiriyle bitişikken, biz onları ayırdık ve her canlı şeyi sudan yarattık. Yine de onlar inanmayacaklar mı?"**[42]

Kur'an-ı Kerim göklerle yerin yaratılışını genelde birlikte zikretmektedir. Göklerle yerin yaratılışından söz edilirken "halaka" ve türevleri en çok kullanılan kavramlardır. Bu kavram, yoktan var etmek anlamında kullanıldığı gibi başka anlamlarda da kullanılmaktadır.[43] "Halaka" ve aynı manada kullanılan kelimelerin birçoğu "yoktan yaratma"yı anlatmaktadır. Bu da İslam düşüncesinde yaratılışın yoktan yaratılma şeklinde olduğunu göstermektedir. Kur'an'da yoktan yaratılışa işaret

---

[39] Tevrat, Tekvin 2:4-5-6-7
[40] Mü'minûn 23/14
[41] Araf 7/54
[42] Enbiyâ 21/30
[43] Şimşek, Sait, Yaratılış Olayı, 11.

ediyormuş gibi bir izlenim veren ayetlerin varlığı bir gerçektir. "**Yoksa onlar, yokluktan mı yaratıldılar?"**[44] Ayette geçen "min gayri şey"in ifadesi, "hiçbir şeyden" anlamına geldiği gibi, "hiçbir şeyle" veya amaç gütmeksizin anlamına da gelmektedir. Dolayısıyla Kur'an evrenin yoktan yaratıldığına işaret edebilir. O halde Kur'an iki türlü yaratılıştan söz etmektedir. Bunlardan birisi yoktan yaratma, diğeri de maddeden yaratmadır. Her iki durumda da Allah evreni modelsiz ve emsalsiz olarak yaratmıştır; bir örneğe veya bir modele bakarak değil. Aksi takdirde böyle bir şey O'nun yaratıcı ulûhiyetine gölge düşürürdü.[45]

Kur'an-ı Kerim'e göre Allah evrenden farklıdır; yaratan ve bir de yaratılan vardır. Evren sonradan yaratılmıştır. Yaratma sürecini başlatan ve dilediği gibi yaratan Allah'tır. O, bir şeyin olmasını dilediğinde "ol" der ve o şey oluverir. Sebep-sonuç ve imkan dahilinde olmak gibi hususlar, kulların fiilleri için söz konusudur. Allah dilerse, sebep-sonuç ilişkisi hiçbir anlam ifade etmez.[46]

Yahudilik ve Hristiyanlık'taki "altı gün" de yaratma mefhumu İslam'da da mevcuttur. Farklı olan Tanrı'nın yedinci günde dinlendiği meselesidir. Bu anlayış İslam anlayışında mevcut değildir. Ayet-i kerimede şöyle anlatılmaktadır yaratılış;

"De ki: 'Siz mi yeri iki günde yaratana nankörlük ediyor ve O'na eşler koşuyorsunuz? O alemlerin Rabbi'dir. Yere üstünden ağır baskılar (sağlam dağlar) yaptı. Onda bereketler yarattı ve onda –arayıp soranlar için- gıdalarını (bitkilerini, ağaçlarını) tam dört günde takdir etti. Sonra duman halinde bulunan göğe yöneldi, ona ve yere: İsteyerek veya istemeyerek (buyruğuma) gelin, dedi. Böylece onları iki günde yedi gök yaptı ve her göğe emrini (kanunlarını) vahyetti. Biz en yakın göğü lambalarla ve koruma ile (koruyucu güçlerle) donattık. İşte bu, o güçlü, bilen (Allah)'ın takdiridir."[47]

Göklerle yer yaratılmazdan önce Allah'ın Arş'ının su üzerinde bulunduğu Kur'an-ı Kerim'de anlatılmaktadır. **"Gökleri ve yeri altı günde yaratan O'dur. O zaman Arş'ı su üzerinde idi."**[48]

[44] Tûr 52/35-36.
[45] Efil, Şahin, a.g.e, 89.
[46] Şimşek, a.g.e, 11
[47] Fussilet, 41/9-10-11-12
[48] Hûd, 11/7

Buradan hareketle ilk yaratılanın su olduğu, ardından Arş'ın, sonra Kürsî'nin ve bunlardan sonra da göklerle yer tabakalarının yaratıldığını söyleyenler olduğu gibi önce Arş'ın ardından da suyun yaratıldığını söyleyenler de olmuştur.[49]

Kur'an-ı Kerim'de insanın yaratılışına da değinilmiştir.[50] Bu ayetlerde insanın topraktan, çamurdan, süzülmüş çamurdan, yapışkan çamurdan, cıvık balçıktan, pişmiş çamurdan yaratıldığı anlatılmaktadır.

İslam anlayışına göre insanın yaratılışı, yeryüzündeki canlı ve cansız varlıkların yaratılmasından sonra gerçekleşmiştir. Böylece yeryüzündeki canlı-cansız her şey, yeryüzünün hakimi olacak insan için hazır hale getirilmiştir. Bu anlayış diğer ilahi dinlerdeki insanın (adem'in) yaratılışı anlayışıyla paralellik göstermektedir.

İslam'ın yaratılış olayına bakış açısının diğer dinlerden en önemli farklılığı, onun evrenin nasıl yaratıldığından ziyade niçin yaratıldığı sorusu üzerinde durmasıdır. **"Göklerin ve yerin yaratılışında, gecenin ve gündüzün gelip gidişinde elbette akıl sahipleri için ibret verici deliller vardır."[51]**

Yukarıdaki ayet-i kerime göklerin ve yerin yaratılışından, gecenin ve gündüzün oluşmasından haber vermektedir. Ancak yaratılışın nasıl olduğu, gece ve gündüzün nasıl meydana geldiği konusunda bilgi vermemektedir.

Sonuç olarak denilebilir ki İslam'a göre yaratıcılık Allah'ın (c.c) en belirgin vasfıdır. Bu sebeple Kur'an, Allah'ın yaratıcı vasfını sürekli ve ısrarla vurgulamakta ve yaratıcılığın, dolayısıyla ulûhiyetin sadece Allah'a ait olduğunu bildirmektedir. Çünkü yaratıcılık ulûhiyetin esasıdır. Yaratıcı olmayan ilâh da olamaz. O halde tek yaratıcı vardır; O da Allah'tır (c.c). Allah (c.c) ne belirleyici ve şekil verici bir mimar, ne de evreni bir kez yaratıp kendi haline bırakan bir İlk Sebep'tir. O sürekli yaratma faaliyetinde bulunan, yarattıkları üzerinde tam bir hâkimiyete sahip olan eşsiz ve mutlak bir yaratıcıdır.[52]

---

[49] Şimşek, Sait, a.g.e, 14
[50] Al-i İmran, 3/59, Kehf, 18/37, Hac, 22/5, Rum, 30/20, Fatır, 35/11, Gafir, 40/67.
[51] Âli İmrân 3/190
[52] Efil, a.g.e, 101-102.

İKİNCİ BÖLÜM

HADİSLERDE YARATILIŞ

Bu bölümde yaratılışla ilgili olarak tesbît etmiş olduğumuz rivâyetleri bölümlere ayırarak değerlendirmeye çalışacağız.

I-YARATILIŞ ÖNCESİNDE ALLAH TEÂLÂ İLE BİRLİKTE SADECE ARŞIN VE SUYUN BULUNMASI, KALEMİN VE HER ŞEYİN SUDAN YARATILMASI

Bu bölümde Rasulullah (s.a)'in başlangıçta Allah Teâlâ ile birlikte arş ve su hâricinde başka hiçbir şeyin bulunmadığı, daha sonra yerlerin ve göklerin yaratıldığı, yaratılış hakkında Rasululllah (s.a)'in ashâbına her şeyi anlattığı, Allah Teâlâ'nın ilk yarattığı şeyin kalem olduğu ve her şeyin sudan hayat bulduğuna dâir rivâyetler incelenmeye tâbî tutulacaktır.

1-Rasulullahın Yemenlilere yaratılış hakkında bilgi vermesi

حدثنا محمد بن كثير أخبرنا سفيان عن جامع بن شداد عن صفوان بن محرز عن عمران بن حصين رضي الله عنهما قال جاء نفر من بني تميم إلى النبي صلى الله عليه وسلم فقال يا بني تميم أبشروا. قالوا بشرتنا فأعطنا فتغير وجهه فجاءه أهل اليمن فقال يا أهل اليمن اقبلوا البشرى إذ لم يقبلها بنو تميم . قالوا قبلنا قالوا جئناك نسألك عن هذا الأمر قال كان الله ولم يكن شيء غيره وكان عرشه على الماء وكتب في الذكر كل شيء وخلق السماوات والأرض[53]

Muhammed b. Kesîr Süfyân Câmi' b. Şeddâd'dan, o da Safvân b. Muharrız'dan o da İmrân b. Husayn'dan bize şöyle haber verdi: Hz.Peygamber'e Beni Temim kabilesinden bir grup insan geldi. Onlara: "Ey Beni Temim, size müjde olsun!" diyerek söze başlamıştı. Onlar hemen: "Bize müjde verdin, öyle ise (beytül-malden) iki kere bağış yap!" diye talepte

[53] Buhârî, Meğâzî 67,74, Bed'ul-Halk,1, Tevhîd 22.

bulundular. Onların bu cevabı karşısında Resulullah'ın (s.a) yüzünün rengi attı. Hz. Peygamber (sav)`in huzuruna Yemen halkından bir grup girmişti. Onlara: "Ey Yemenliler! Beni Temim `in kabul etmediği müjdeyi siz bari kabul edin!" dedi. Onlar: "Kabul ettik ey Allah`ın Rasulü!" dediler ve arkadan ilave ettiler: "Biz bu (yaratılış) işini senden sormaya geldik!" dediler. Bunun üzerine Rasulullah (s.a) şöyle dedi. "Bidâyette Allah Teâlâ vardı. Ondan başka hiçbir şey yoktu. O'nun Arşı suyun üzerinde bulunuyordu. Sonra zikir denen kader defterinde ebede kadar cereyan edecek her şeyi yazdı. Sonra gökleri ve yeri yarattı."

Rivâyet farklı şekillerde diğer hadis kitaplarında da bulunmaktadır. Tirmizî (279/892) hadisin hasen sahih olduğunu belirtmiştir.[54]

الأمر ifadesini Aynî (855/1451) "bu alemin halleri" ve "hâl-i hazırdaki durum" diye şerh etmiştir.[55] **لنتفقه في الدين "Din hakkında bilgi sahibi olmak için"** ziyadesi hadisin bazı rivâyetlerinde görülmektedir.[56]

Rivayette geçen ilk grup Benî Temim kabilesinden gelen bir heyettir. Diğer grubun yani Yemen Ehli'nin Eşarîler olduğu, İbn Hacer'e (852/1448) göre Nâfi' b. Zeyd el-Hamîrî'yle beraber gelen bir topluluk olduğu gibi görüşler mevcuttur. Rasulullah (s.a)'in "**اقبلوا البشرى**"ifadesinden anlaşılan "Benden sizin cennete girmenize vesile olacak fıkıh, amel vb. konularda bilgi isteyiniz" dir. Metinden anlaşıldığına göre Benî Temim bu bilgileri istememiştir. "**بشرتنا**" ifadesini kullanarak Rasulullah (s.a)'ın açıklama yapmasına gerek olmadığını dile getiren kişi İbnu'l-Cevzî'ye (597/1200) göre Akra' b. Hâbis'tir. Yemen ehli ise bu bilgileri Rasulullah (s.a)'tan dinlemeyi kabul etmişlerdir. Muhtemelen onlar mahlûkâtın cinslerini, yaratılışın nasıl başladığını sordular, bunun üzerine Rasulullah (s.a) de onlara göğün ve yerin ilk yaratıldığı maddeyi ya da göklerden ve yerden daha önce yaratıldıkları için arşı ve suyu anlattı.[57]

Rivâyette geçen arş, pek çok şeylere ıtlâk olunmuştur. Bunların hepsinde yücelik ve yükseklik manaları vardır. Padişahların oturdukları tahta arş denilmesi de

---

[54] Tirmizî, Menâkıbu fî Sakîf ve Benî Hanîfe, V, 729.
[55] Aynî, Umdetu'l-Kârî, XV, 108.
[56] İbn Hibban, es-Sahih, Bedü'l-Halk, XIV, 10.
[57] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, VI, 288

bu ulüv ve irtifa' münâsebetiyledir. Allah'ın ilk yarattığı ve ulüv, irtifa' ifade eden mevcuda da arş, ve Allah'a nisbet edilerek Arşullah denilmiştir ki, Allah'ın kudretinin tecelli ettiği ilk mahluk demektir. Kelam alimleri ile kadim hükemâ, arşı, kainatı her cihetten ihâta eden bir felektir, diye tarif ederler. Rivayet uleması bu tahtın ayakları bulunduğunu da kabul etmişlerdir. Fakat ulemanın muhakkiklerine göre, şeriat örfünde vârid olan arşın hakikatını tahdîd ve takdîr beşerin aklı, idraki haricindedir. Bu konuda vârid olan haberlerde arşın mahiyeti değil, mevcudat-ı mümküneye nisbetle büyüklüğü bildirilmiştir.[58]

Rivayet canlı varlıkların yaratılmasından önceki yaratılış safhasını anlatmaktadır. Rivayette geçen "arş" ifadesinin bugün bizim "evren" diye tabir ettiğimiz sonsuz boşluk manasında kullanılmış olması muhtemeldir. Her şeyden daha önce yaratıldığı ve her şeyi kuşattığı için bu sonuca gidilebilir.

Her şeyin sudan yaratıldığına, suyun hayat kaynağı olduğuna dâir rivayetle birlikte mülâhaza edildiğinde daha net bir şekilde görülmektedir ki insan ve diğer canlı mahlûkât'ın yaratılışı için gerekli olan su ve bu mahlûkâtın hayatlarını sürdürecekleri arş, bir diğer ifadeyle evren Allah Teâlâ tarafından her şeyden önce yaratılmıştır.

2-Her şeyin sudan yaratılması ile ilgili rivâyet

حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا يزيد أنا هشام عن قتادة عن أبي ميمونة عن أبي هريرة قال قلت : يا رسول الله انى إذا رأيتك طابت نفسي وقرت عيني فأنبئني عن كل شيء فقال كل شيء خلق االله من ماء قال قلت يا رسول الله أنبئني عن أمر إذا أخذت به دخلت الجنة قال أفش السلام وأطعم الطعام وصل الأرحام وقم بالليل والناس نيام ثم ادخل الجنة بسلام[59]

Abdullah babasından, o Yezîd b. Hişâm'dan, o Katâde'den, o Ebî Meymûne'den Ebu Hureyre (r.a)'ın şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Rasulullah (s.a)'e şöyle dedim: "Ey Alllah'ın Rasulü! Seni gördüğümde

[58] Miras, Kamil, Sahih-i Buhârî Muhtasarı ve Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi, IX, 7.
[59] Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 323; Tirmîzî, Cennet 2.

neşelenir, sevinirim, gözlerimin içi güler. Bana tüm eşya hakkında bilgi verir misin?" Rasulullah (s.a) şöyle buyurdular; "Her şey sudan yaratılmıştır. Beni cennete sokacak ameli söyler misin? dedim. O (s.a) "Selamı yay, yemek yedir, akrabayı ziyaret et, geceleri insanlar uyurken sen ibadetle meşgul ol, cennete girersin" buyurdular.

Zehebî (748/1347) hadisin sahih olduğunu belirtmiştir.[60]

Canlı varlıkların yaratılmasından önce Allah Teâlâ'dan başka Arş ve suyun varlığından bahseden rivâyet daha önce geçmişti. Metinde geçen **"her şey"** ibâresinin içine canlı-cansız bütün varlıklar giriyor mu; yoksa sadece canlı varlıklar mı sudan yaratıldı? sorusu bu rivâyet çerçevesinde ortaya çıkmaktadır.

Ebû Hâtim'in (354/965) yorumu biraz olsun bu soruya cevap niteliği taşımakta. Ona göre Ebû Hureyre (r.a) (58/677) Hz. Peygamber'e sadece sudan yaratılan şeyleri sormuş olmalı, çünkü Rasûlullah (s.a) bu doğrultuda bir cevap vermiştir. Yani her şey sudan yaratılmamıştır.[61]

"Gökler ve yer bitişik bir halde iken bizim onları yarıp birbirinden ayırdığımızı ve her canlı şeyi de sudan yarattığımızı o inkarcılar görmediler mi? Hala inanmayacaklar mı onlar?[62] ayeti aslında bu soruya cevap niteliğindedir. Ama yukarıda da belirttiğimiz gibi rivâyetteki her şey ifadesinin kapsamı açıklanmaya muhtaçtır.

Endülüslü müfessir Kurtubî (671/1272) azınlıkta kalan bazı alimlerin; ateş ve havanın da sudan yaratıldıkları görüşünde olduklarını, kaydeder. Onlara göre; Allah Teâlâ'nın alemde ilk yarattığı su'dur ve sonra her şey sudan yaratılmıştır.[63]

Fahruddîn er-Râzî (606/1210) ise ilk olarak bir cevherin yaratıldığı ve bunun önce suya sonra da hava ve nura dönüştürüldüğüne dâir bir görüş nakleder ve bu görüşe göre yaratılışta ilk mebdein "su" olduğunu belirtir.[64]

Allah Teâlâ yaratmaya başlamadan önce arş ile beraber bulunan, rivâyete göre arşın üzerinde bulunan suyun mâhiyet hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bazıları bunu ölüleri diriltecek olan hayat suyu olarak görürken, diğer bir kısım ise onu bütün canlılara hayat veren tabiî su olarak görmüşlerdir. Diğer taraftan ona gerçek

---

[60] Hâkim en-Neysâbûrî, Müstedrek, IV, 176.
[61] İbn Hibbân, a.g.e, VI, 299.
[62] Enbiyâ 21/30.
[63] Kurtubî, el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an, XII/291.
[64] Fahruddîn er-Râzî, Mefâtîhu'l-Ğayb, XXIV/ 16.

su değil de mecâzî bir anlam verenler ve suya mutlak ilâhî hakimiyetin temsili olarak bakanlar da mevcûttur.[65]

Bilim adamları kâinâtın önce hidrojen ve kısmen sudan oluştuğunu, son olarak oksijene yani hidrojen ile suyu oluşturan maddeye geçtiğini kabul etmektedirler. Yer ve göklerin suyun katkı maddeleri yani oksijen ve hidrojenden yaratılmış olduğu kabul edilmektedir fakat canlı-cansız her şeyin sudan yaratıldığına dâir henüz ilmî bir açıklama yoktur.

3-Rasulullah (s.a)'in ashâbına yaratılışın başlamasını anlatması

وروى عيسى عن رقبة عن قيس بن مسلم عن طارق بن شهاب قال سمعت عمر رضي الله عنه يقول قام فينا النبي صلى الله عليه وسلم مقاما فأخبرنا عن بدء الخلق حتى دخل أهل الجنة منازلهم وأهل النار منازلهم حفظ ذلك من حفظه ونسيه من نسيه[66]

İsâ, Rakabe'den o Kays b. Müslim'den, o Târık b. Şihâb'dan Ömer (r.a)'ın şöyle dediğini rivayet etmişlerdir. "Rasulullah (s.a)'le bir yerde birlikteydik. O (s.a) bize yaratılışın başlaması konusunda, hatta cennete ve cehenneme girecekler hakkında bile bilgi verdi. Bunları ezberleyen ezberledi, unutan unuttu."

Hadisi sadece Buhârî (256/870) **وهو الذي يبدأ الخلق ثم يعيده** ayeti hakkında gelenler babında tahriç etmiştir.[67]

Bu hadis eşyanın başlangıcı ile ilgili soru sormanın ve bu konuda araştırma yapmanın câiz olduğunu göstermektedir. Muhtemelen Rasulullah (s.a) sahabîlere arşın, suyun, havanın yaratılması ve bütün her şeyin levh-i mahfûzda yazıldığını haber vermiştir.[68]

Yaratılış konusunun insanın zihninde daima bir yer işgâl ettiğini ve bu konuda düşündüğünü daha önce belirtmiştik. Ashâb-ı Kirâm'ın da zihinlerinde bu düşünceler ya da konuyla ilgili soru işaretleri muhakkak sûrette mevcût idi. Rivâyet

---

[65] Yavuz, Şevki, "Arş" DİA, II, 107.
[66] Buhârî, Bedu'l-Halk 1.
[67] Hindî, Kenzu'l-Ummâl, VI, 237.
[68] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, VI, 290

incelendiğinde Rasulullah (s.a)'in açıklamasının herhangi bir soru üzerine olmadığı görülmektedir. Muhtemelen Rasulullah (s.a) konunun önemine binâen ve sorulması ihtimâl dâhilinde olan bu mevzûları erkenden Ashâbına anlatma gereği duydu. Hadîs'in metnine bakıldığında ayrıntılı açıklamaların olmadığı görülmektedir. Genel olarak yaratılışın başlaması ta'bîri kullanılmakta, yaratılışın mâhiyeti hakkında açıklama bulunmamaktadır. Ama bir önceki rivâyetle birlikte değerlendirilirse Rasulullah (s.a)'in Yemen ehline sunduğu özet bilgiyi Sahabe'ye de anlattığı ve onları mebde' hakkında bilgilendirdiği sonucuna ulaşılabilir.

4-Amâ ta'bîri ile ilgili rivayet.

حدثنا أحمد بن منيع حدثنا يزيد بن هارون أخبرنا حماد بن سلمة عن يعلى بن عطاء عن وكيع بن حدس عن عمه أبي رزين قال قلت : يا رسول الله أين كان ربنا قبل أن يخلق خلقه ؟ قال كان في عماء ما تحته هواء وما فوقه هواء وخلق عرشه على الماء قال أحمد بن منيع قال يزيد بن هارون العماء أي ليس معه شيء[69]

Ahmed b. Meni' Yezîd b. Hârun'dan, o Hammâd b. Seleme'den, o Ya'lâ b. Atâ, o Veki' b. Hades'ten, o amcası Ebî Rezîn'in şöyle dediğini rivâyet etmişlerdir: "Ey Allah'ın Resûlü, dedim, mahlukatını yaratmazdan önce Rabbimiz nerede idi?" Bana şu cevabı verdi:"Amâ'da idi. Ne altında hava, ne de üstünde hava vardı. Arşını su üzerinde yarattı." Ahmed İbn Meni' dedi ki: "Yezid şunu söyledi: el-Amâ, yani "Allah'la birlikte başka bir şey yoktu" demektir."

Ebû Rezîn'in hasen olarak nitelediği bu rivâyeti Elbânî zayıf olarak değerlendirmiştir. Hadisin isnâdında bulunan Veki' b. Ades'in meçhûl bir râvî olduğunu Ya'lâ b. Atâ'dan başkasının ondan rivâyette bulunmadığını dile getirmiştir.[70] İbn Hibbân (354/965) Veki' b. Hades'i sikât arasında zikretmiştir. Ama İbn Kuteybe (276/889) onu "meçhûlu'l-hâl" olarak nitelemiştir.[71] Mechûllük iki türlüdür;

[69] Tirmizi, Tefsiru'l-Kur'an, 11.
[70] Elbânî, Nâsıruddin, Zılâlu'l-Cennet, I, 331.
[71] İbn Hacer, Tehzîbu't-Tehzîb, XI, 115.

Mechûlu’l-ayn, sadece bir râvînin kendisinden hadis rivâyet ettiği kişidir. Böyle bir râvînin rivâyeti kabul edilmez. Mechûlu’l-hâl (mestûr) ise, zâhirî ve bâtınî nitelikleri bilinemeyen, iki veya daha çok kişinin kendisinden hadis rivâyet ettiği fakat güvenilir olduğu belirtilmeyen râvîdir. Böyle râvîlerin rivâyeti araştırmaya bağlı olarak kabul veya reddedilebilir.[72]

el-Amâ العَمَاءُ lügat olarak ince bulut mânasına gelir ise de, Cenab-ı Hakk'a nisbet edilince insan idrakinde tecellî etmesi gereken mâna meçhul kalmaktadır. Selef, Cenab-ı Hakk'ın zatı ile ilgili sıfatların mâhiyeti hususunda fikir beyanından kaçınıp, "inanırız, mahiyetini, ondan gerçek maksadı bilemeyiz" demiştir. Bu kelime bir rivayette العَماً şeklinde gelmiştir. Bu imlâ ile olunca: "Beraberinde hiçbir şey yok" demek olur. el-Amâ için: "Bu, insan aklının idrak edemeyeceği, künhüne, vasıf ve kavramanın ulaşamayacağı şeydir" dahi denmiştir. İbn Hibbân’a (354/965) göre “amâ” bilinmezliği ifade etmektedir.[73] İbnü’l-Esîr (606/1209) de “amâ” nın yokluğu, hiçliği ifade ettiğini savunmuştur.[74] Kendisini tanıyacak bir varlık olmadığından Allah Teâlâ tam bir bilinmezlik içindedir. Ezherî (370/ 1380): "Biz buna inanırız ancak nasıl olduğuna dâir fikir beyan etmeyiz" demiştir. "Rabbimiz nerede idi?" sorusunda hazfedilmiş bir kelimenin bulunduğu, bu cümlenin: "Rabbimizin Arş'ı nerede idi?" şeklinde olması gerektiği belirtilmiştir. Bu durumda "Amâ'da olan şey" Arş-ı İlâhî'dir. Yani amâ, makam-ı İlâhî'nin değil, makam-ı Arş'ın unvanı olmalıdır Arş, Rasûlullah (s.a)'ın bize mübhem ve muğlak kalan bir diğer tâbiri Arş'tır. Bunun da mâhiyeti bize meçhul kalmaktadır. Arş lügat olarak, yücelik ifade eden birçok şeye ıtlak olunmuştur. Padişahların oturduğu tahta arş denir ve öncelikle yücelik, yükseklik kastedilir. Cenab-ı Hakk'ın ilk yarattığı, yücelik ve yükseklik ifade eden mevcudata Arş denmiştir. Arşullah şeklinde Cenab-ı Hakk'a nisbet edilerek söylenir. Şu halde Arşullah, Cenab-ı Hakk'ın kudret ve halk (yaratma) isimlerinin tecellî ettiği ilk mahluk demektir.[75]

Bu üç rivayet, yaratılışın başlangıcı ile alâkalı açıklamalar ihtiva etmektedir. Bu rivâyetlerde âlemin yaratılışının başlangıcı hakkında bazı özet bilgiler mevcuttur. Anlaşılan temel fikirler şunlardır:

-Hiçbir mahluk yok iken Allah mevcut idi.

---

[72] Çakan, İsmail Lütfi, Hadis Usûlü, 101-102.
[73] İbn Hibbân, a.g.e, VIII/4, No.6108.
[74] İbnü’l-Esîr, a.g.e, III, 304.
[75] Canan, İbrahim, Kütüb-i Site Terceme ve Şerhi, 6/362

- Önce suyu ve su üzerinde Arş'ı yarattı.
- Sonra gökleri ve arzı yarattı.
- Cereyan edecek yaratılış fiillerini kader kitabında önceden yazdı. Vukûat bu yazıya göre cereyan etmektedir, hâdiselerin hiçbirinde tesadüf yoktur.
- Resûlullah (s.a) insanların merâkı ve sorması üzerine mebde ve meâdla ilgili açıklamalar yapmıştır.[76]

5-Allah Teâlâ'nın ilk önce kalemi yaratması ilgili rivâyet

حدثنا جعفر بن مسافر الهذلي ثنا يحيى بن حسان ثنا الوليد بن رباح عن إبراهيم بن أبي عبلة عن أبي حفصة قال قال عبادة بن الصامت لابنه يا بني إنك لن تجد طعم حقيقة الإيمان حتى تعلم أن ما أصابك لم يكن ليخطئك وما أخطأك لم يكن ليصيبك سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول " إن أول ما خلق الله تعالى القلم فقال له اكتب فقال رب وماذا أكتب ؟ قال اكتب مقادير كل شيء حتى تقوم الساعة " يا بني إني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول " من مات على غير هذا فليس مني[77]

Ca'fer b. Musâfir el-Hüzelî Yahyâ b. Hassan'dan, o Velîd b. Rabâh'dan , o İbrahim Ebî Ubele'den, o Ebî Hafsa'dan Ubâde b. Sâmit'in oğluna ölümü sırasında şöyle dediğini rivâyet etmişlerdir: "Oğulcuğum, başına gelecek olan şeyin asla atlatılamayacağını, kaçırdıklarını da yakalayamayacağını bilmedikçe sen, imanın hakikatının tadını asla bulamazsın. Zira ben, Resulullah (sav)'ın şöyle söylediğini işittim: Allah'ın ilk yarattığı şey kalemdir. Kalemi yarattı ve: "Kıyamete kadar olacak şeylerin miktarlarını yaz!" dedi." Oğulcuğum, Rasulullah (sav)'dan şunu da işittim: "Kim bu inanç dışında olarak ölürse benden değildir."

Değişik metinler olmakla birlikte, Allah Teâlâ'nın ilk yarattığı şeyin kalem olduğunu anlatan başka rivâyetler de mevcuttur.[78]

---

[76] Canan, a.g.e , 6/361
[77] Ebu Davud, Sünnet 17,; Tirmizi, Kader 17.
[78] Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 317; Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr, XI, 433; Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, IX, 3.

Önceki rivayetlerde başlangıçta Allah Teâlâ ile birlikte hiçbir şeyin bulunmadığı, arşın ve suyun varlığından, daha sonra göklerin yerin yaratılmasından bahsedilmektedir. Kalem'den burada hiç bahsedilmemektedir. Önceki rivâyetlere göre ilk yaratılan arş, su, yer ve göklerdir.

Ama bu hadiste ilk yaratılan şeyin kalem olduğu dile getirilmiştir. Bu ilk bakışta bir ihtilâf gibi görünse de bize göre canlılara göre ilk yaratılan şey kalemdir. Çünkü İslam literatüründe kalem ile "kader" eş anlamlı olarak kullanılagelmiştir. Kaderin de cansız varlıklar için değil, canlılar için bir anlam ifâde ettiği düşünülürse bu ikilem ortadan kalkmaktadır. Zaten rivayetin baş kısmında Ubâde b. Sâmit'in oğlunun ölümü sırasında Rasulullah (s.a)'tan duyduğu bu sözü nakletmesi ve ölümün insanın kaderinin bir parçası olması da bu görüşü desteklemektedir.

II-DÜNYA VE EVRENİN YARATILIŞI

Bu bölümde Allah Teâlâ'nın altı gün boyunca hangi günün neyi yarattığı, evrendeki çeşitli varlıkların ve göklerin yapısı ve mahlukatın karanlıkta yaratılması ile ilgili rivâyetlere yer verilecektir.

1-Allah Teâlâ'nın altı gün boyunca hangi gün neyi yarattığı

حدثني سريج بن يونس وهارون بن عبدالله قالا حدثنا حجاج بن محمد قال قال ابن جريج أخبرني إسماعيل بن أمية عن أيوب بن خالد عن عبدالله بن رافع مولى أم سلمة عن أبي هريرة قال أخذ رسول الله صلى الله عليه وسلم بيدي فقال خلق الله عز وجل التربة يوم السبت وخلق فيها الجبال يوم الأحد وخلق الشجر يوم الاثنين وخلق المكروه يوم الثلاثاء وخلق النور يوم الأربعاء وبث فيها الدواب يوم الخميس وخلق آدم عليه السلام بعد العصر من يوم الجمعة في آخر الخلق في آخر ساعة من ساعات الجمعة فيما بين العصر إلى الليل[79]

Süreyc b. Yûnus ve Hârun b. Abdullah Haccâc b. Muhammed'in şöyle dediğini haber vermişlerdir: İbn Cureyc İsmâil b. Umeyye'den o da Eyyûb b. Hâlid'den, o da Abdullah b. Râfi' (Ümmü Seleme'nin kölesi)'den Ebu Hüreyre (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivâyet etmişlerdir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün elimden tuttu ve şu açıklamayı yaptı: "Allah toprağı cumartesi günü yarattı. Ondaki dağları pazar günü yarattı; ağaçları pazartesi günü yarattı. Sevimsiz şeyleri salı günü yarattı. Nuru çarşamba günü yarattı ve arz üzerinde

[79] Müslim, Sıfatu'l-Kıyâme 27.

hayvanları perşembe günü yarattı. Hz.Adem (aleyhisselam)'i cuma günü ikindi vaktinden sonra, ikindi ile gece arasındaki gündüz vaktinin en son saatinde en son mahluk olarak yarattı."

Bu rivâyet çerçevesinde alimler arasında tartışmalar yaşanmıştır.[80] İbn Kayyım (751/1350) konuya şu şekilde değinmiştir:

Rivâyetteki yaratılışın süresi ve rivâyetin merfûan rivâyet edilmesi tartışılan konulardır. Halbuki bu söz ancak Ka'bu'l-Ahbâr'ın bir sözüdür. Buhârî (256/870) "Tarih"inde şöyle söylemektedir: "Allah Teâlâ yeri, ğöğü ve ikisi arasındakileri altı günde yarattığını haber vermekte. Fakat bu rivâyet yaratılışın yedi günde tamamlanmış olmasını gerektirmektedir.[81]

Rivayette Yahudiler'in yaratılışın Pazar günü başladığı ve Allah'ın cumartesi günü yaratılışı tamamlayarak istirahata çekildiği ve bu yüzden onların da o gün, istirahat etmesi gerektiği düşüncesi reddedilmiştir.[82]

Dikkat edilirse, eşyanın yaratılışında mantıkî bir tedricin olduğu görülmektedir. Sırayla toprak, dağlar, bitkiler, hayvanlar ve en sonda insan yaratılmıştır. Burada asıl hedefin, yani kâinatı yaratmaktan maksadın insan olduğu görülmektedir. Zîra, bir meyve ağacı meyvesi için dikilir. Meyve ise, ağacın en son mahsulüdür. Çekirdek, filiz, fidan ağaç, yaprak, çiçek safhalarından geçtikten sonra meyveye ulaşılır.Âyet-i kerimedeki arzın insanlar için bir beşik kılınması teşbihini[83] bu hadisin açıkladığını söyleyebiliriz. Zîra, beşik önceden bebek için, onun büyümesine uygun şekilde hazırlanır. Buradaki tedricin fıtrîliğini belirtmek için şu da söylenebilir. Dağların yaratılması ağaç ve bitkilere zemin hazırlamıştır. Bitkiler hayvanların yaratılmasına, bitki ve hayvanların varlığı insanların gelmesine zemin hazırlamıştır. İnsan hayatı bunların varlığına vâbestedir. Bazı âlimler, Allah'ın her şeyi bir anda yaratabilecek güçte olmasına rağmen tedricî şekilde yaratmış olması, mahlukatına rıfk ve tesebbüt yani teennili ve sağlam adım atma dersini vermek içindir" diye yorumlamışlardır. [84]

---

[80] Hindî, a.g.e, VI, 197.
[81] İbn Kayyım el-Cevziyye, el-Menâru'l-Munîf, trc. Muzaffer Can, 84.
[82] Münâvî, Feyzu'l-Kadîr, III, 447
[83] Tâhâ 53
[84] Canan, a.g.e, VI, 383-384.

2-Dağların, ateşin, demirin, suyun, rüzgarın yaratılması

حدثنا محمد بن بشار حدثنا يزيد بن هرون حدثنا العوام بن حوشب عن سليمان بن أبي سليمان عن أنس بن مالك : عن النبي صلى الله عليه وسلم قال لما خلق الله الأرض جعلت تميد فخلق الجبال فعاد بها عليها فاستقرت فعجبت الملائكة من شدة الجبال قالوا يا رب هل من خلقك شيء أشد من الجبال ؟ قال نعم الحديد قالوا يارب فهل من خلقك أشد من الحديد ؟ قال نعم النار فقالوا يا رب فهل من خلقك شيء أشد من النار ؟ قال نعم الماء قالوا يا رب فهل من خلقك شيء أشد من الماء ؟ قال نعم الريح قالوا يا رب فهل من خلقك أشد من الريح ؟ قال نعم ابن آدم تصدق بصدقة بيمينه يخفيها من شماله[85]

Muhammed b. Beşşâr Yezîd b. Hârun'dan, o Avvâm b. Havşeb'den, o Süleyman b. Ebî Süleyman'dan Enes b. Mâlik'den Resulullah (s.a)'ın şöyle dediğini rivâyet etmişlerdir: "Allah arzı yarattığı zaman, arz sallanmaya (tıpkı bir hurma ağacı gibi sağa sola) yalpalar yapmaya başladı, bunun üzerine dağlarla onu sabitleştirdi ve böylece arz istikrarını buldu. Melekler dağların şiddetine hayrette kaldılar. "Ey Rabbimiz!" dediler, "dağlardan daha şiddetli bir mahluk yarattın mı?" "Evet," buyurdu. "Demiri yarattım." "Demirden daha şiddetli bir şey yarattın mı?" dediler. Hak Teala: Evet" dedi. "Ateşi yarattım" "Ateşten daha ağır bir şey yarattın mı?" diye yine sordular. Hak Teala: "Evet," dedi, "suyu yarattım!" "Sudan daha şiddetli bir şey yarattın mı?" dediler. Hak Teala tekrar cevap verdi: "Evet, rüzgarı yarattım." "Rüzgardan daha şiddetli birşey yarattın mı?" diye yine sordular. Hak Teala: "Evet insanoğlunu yarattım" dedi ve devam etti: "Eğer o, sağ eliyle sadaka verir, sol eli görmeyecek kadar gizlerse (daha şiddetlidir)."

[85] Tirmizî, Tefsir, Muavvizateyn 2.

Tirmizî (279/892) bu hadis için "hasen-ğarib" ifadesini kullanmış, hadisin merfû olarak rivâyetini bilmediğini belirtmiştir.[86]

Gariblik hem sened hem de metinde olur da bir tek senedle rivâyet edilmiş olursa ve manasını takviye eden başka deliller bulunursa bu hadisi "hasen li zâtihî" kabul ettiğini göstermek üzere Tirmizî (279/892)"hasen-Ğarîb" demiş olmaktadır.[87]

Çünkü Garîb Hadis, bazen sahih bazen hasen bazen de zayıf olabilir. Zira, sadece râvisinin teferrüdünden dolayı "garîb" adını almıştır.[88]

Allah Teâlâ arzı yarattığı zaman arz şiddetli bir şekilde sallanmış bunun üzerine melekler Allah'a (c.c) insanın yeryüzünden nasıl faydalanacağını, yani yeryüzünde nasıl ikâmet edeceğini sormuşlardır ve Allah (c.c) dağları yaratmış ve arzı sabitlemiştir.[89]

Rivâyetin devamına dikkat edildiğinde şöyle bir tedrîcîlik göze çarpmaktadır; Allah (c.c) dağları yarattıktan sonra meleklerin dağlardan daha sert, daha güçlüsünü yarattın mı? sorusuna demir diye cevap vermiştir. Yani demir sağlamlık ve etki açısından daha kuvvetlidir. Zaten demir günümüzde binaların yapımında en çok kullanılan ve binaları ayakta tutan temel yapı malzemesidir. Demirden daha güçlüsü ise ateştir. Çünkü yüksek ateş demiri eritmektedir. Isı sayesinde demire istenilen şekil verilebilmektedir. Ateş üzerinde ise su tesîr sahibidir. Su ateşi söndürür. Rüzgârsa suyu istediği gibi hareket ettirebilir. Suyu hareket ettirip dalgaları meydana getiren, bulutları sürükleyip yağmuru yani suyu gökyüzünde taşıyan rüzgârdır.

Özet olarak dünyada yaratılan her şey bir sebep için, birbiriyle ilişkili olarak yaratılmıştır.

Hadisin son kısmında mecâzî bir anlatımla teşvîk maksadıyla Hz. Peygamber insanın gizli olarak verdiği sadakanın bütün bu yaratılanlardan daha etkili olduğunu anlatmıştır.

3-Göklerin yapısı

Rabi' b. Enes'ten gelen bir rivâyette şöyle denilmektedir. "Göğün ilki olan en yakın gök, dışarı taşmayan iç dalgalanmadan ibarettir. İkinci gök kaya, üçüncüsü demir. dördüncüsü bakır, beşincisi gümüş, altıncısı altın ve yedincisi ise

---

[86] Tirmizi, Sünen, V,454.
[87] Itr, Nûreddin, Menhec, 272.
[88] Çakan, a.g.e, 131.
[89] Mübârekpûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, IX, 216.

yakuttandır.[90] Taberani İbn Abbas'tan şöyle bir rivayette bulunmuştur. **"Allah gökleri yaratmadan önce ilk iş olarak iki gün içerisinde yeri yarattı. Sonra, ğöğe yönelip diğer iki gün içinde onları yedi gök olarak yaratıp düzenledi. Daha sonra da O, yere gelip orayı döşedi. O'nun arzı yayıp döşemesi demek; geriye kalan iki günde orada su ve meralar çıkarması, nehirler, yollar açması, dağları, kumlukları ve ikisi arasında yer alan şeyleri yaratması demektir.** [91]

İki rivâyet de gökleri yedi olarak nitelemektedir. Kur'an-ı Kerim de yedi göğe işaret etmektedir;

"Yedi göğü ve onlar gibi yeri yaratan da Allah'tır. Gücünün her şeye yettiğini ve bilgisinin her şeyi kuşattığını bilmeniz için O'nun emri bütün bunların arasında durmadan iner durur." [92]

Gökler arasındaki mesafeler konusunda ise şu rivayet bulunmaktadır;

حدثنا عبد الله حدثني أبي حدثنا سريج قال حدثنا الحكم بن عبد الملك عن قتادة عن الحسن عن أبي هريرة قال : بينما نحن عند رسول الله صلى الله عليه وسلم إذ مرت سحابة فقال أتدرون ما هذه قال قلنا الله ورسوله أعلم قال العنان وروايا الأرض يسوقه الله إلى من لا يشكره من عباده ولا يدعونه أتدرون ما هذه فوقكم قلنا الله ورسوله أعلم قال الرقيع موج مكفوف وسقف محفوظ أتدرون كم بينكم وبينها قلنا الله ورسوله أعلم قال مسيرة خمسمائة عام قال أتدرون ما التي فوقها قلنا الله ورسوله أعلم قال سماء أخرى أتدرون كم بينكم وبينها قلنا الله ورسوله أعلم قال مسيرة خمسمائة عام حتى عد سبع سماوات ثم قال أتدرون ما فوق ذلك قلنا الله ورسوله أعلم قال العرش قال أتدرون كم بينكم وبين السماء السابعة قلنا الله ورسوله أعلم قال مسيرة خمسمائة عام ثم قال أتدرون ما هذا تحتكم قلنا الله ورسوله أعلم قال أرض أتدرون ما تحتها قلنا الله ورسوله أعلم قال أرض أخرى أتدرون كم بينها وبينها قلنا الله ورسوله أعلم قال

---

[90] İbn Hacer, el-Metâlib el-Âliyye, III/265; el-Heysemi, Mecmau'z-Zevâid, II/132
[91] Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr, X/301-302.

[92] Talak, 65/12

مسيرة خمسمائة عام حتى عد سبع أرضين ثم قال وأيم الله لو دليتم أحدكم بحبل إلى الأرض السفلى السابعة لهبط ثم قرأ { هو الأول والآخر والظاهر والباطن وهو بكل شيء عليم }[93]

"Peygamber arkadaşları ile oturduğu bir sırada bir bulut geldi. Rasulullah göğe işaret ederek üstünüzdeki nedir, biliyor musunuz? Dedi. Onlar; Allah ve Rasulü bizden daha iyi bilir, dediler. Peygamber dedi ki; O, korunmuş bir tavan ve taşmaktan alıkonulup tutulan bir dalga olan dünya göğüdür. Sonra onlara, Sizinle gök arasındaki mesafenin ne kadar olduğunu biliyor musunuz? Diye sordu. Onlar; Allah ve Rasulü daha iyi bilir, dediler. O da buyurdu ki, Sizinle onun arasında beşyüz yıllık mesafe vardır. Sonra Peygamber; O göğün ötesinde ne vardır biliyor musunuz? Dedi. Arkadaşları gene; Allah ve Rasulü daha iyi bilir, dediler. Dedi ki, Onun ötesinde araları 500 yıl olan iki gök daha vardır. Bu şekilde Peygamber, yerle gök arasında olduğu gibi her iki gök arasında aynı mesafeler bulunduğunu, söyleyerek yedi gök saydı. Sonra Hz. Peygamber; Yedinci ğöğün ötesinde ne olduğunu, biliyor musunuz, diye sordu. Onlar aynı şekilde; Allah ve Rasûlü bilir, dediler. Bunun üzerine Hz. Peyganber, Onun da üstünde iki gök arası mesâfe uzaklığınca bir mesâfede olan Arş vardır, dedi. "[94]

Hz. Peygamber rivâyetin devamında aynı mesafe ifadesini kullanarak yedi arzdan da bahsetmektedir.

Hadiste geçen mesafe ve zamanların, dünyamızın zaman ölçümüne göre olmayacağı açıktır. Hadiste zaman ve mesafeler daima eşit olarak verilmiştir. Eğer bu gerçek sayı değeri yerine, aradaki mesâfelerin çok büyük olduklarını anlatmak için kinâye olarak söylenmişse o takdirde hem gökler ve hem de yerler arası farklı mesâfeler düşünülebilir. Nitekim Hz. Peygamber bir başka sözlerinde mesafeleri farklı ve ihtimalli olarak vermiştir.[95] Burada dikkati çeken diğer bir şey de gökler ile yerlerin ayrı ayrı ele alınması fakat mesâfelerin eşit uzaklıkta verilmesidir. Bundan her gökte bir arzın bulunduğu sonucu çıkmaktadır.[96]

---

93 Tirmizî Tefsir 57; Ahmed b. Hanbel, a.g.e, II/370
94 Tirmizî, Tefsir, 57; Ahmed b. Hanbel, a.g.e, II/370.
95 İbn Mâce, Mukaddime, 13.
96 Yeniçeri, Celal, Uzay Ayetleri Tefsiri, 109-110.

Sonuç olarak denilebilir ki Kur'an-ı Kerim'den ve Hz. Peygamber'in sözlerinden, çok sayıda gök ve arz bulunduğu anlaşılmaktadır. Fakat gökler ve arzların mahiyeti hakkında, içerisinde canlı mahluklar bulunup bulunmadığına dâir bir bilgi mevcût değildir.

Diğer bir rivayette Peygamber (s.a) "Arşın gökler üstünde bir kubbe gibi olduğunu ve göklerin bu kubbe altında bir yük devesi semerinin ona binen yük altında gıcırdadığı gibi ses çıkardığını" söylemektedir.[97]

4-Allah Tealanın mahlukatı karanlıkta yaratması

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَرَفَةَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي عَمْرٍو السَّيْبَانِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الدَّيْلَمِيِّ قَال سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ خَلْقَهُ فِي ظُلْمَةٍ فَأَلْقَى عَلَيْهِمْ مِنْ نُورِهِ فَمَنْ أَصَابَهُ مِنْ ذَلِكَ النُّورِ اهْتَدَى وَمَنْ أَخْطَأَهُ ضَلَّ فَلِذَلِكَ أَقُولُ جَفَّ الْقَلَمُ عَلَى عِلْمِ اللَّهِ[98]

Resulullah (sav) buyurdular ki: "Allah (cin ve ins dahil) mahlukatını bir karanlık içinde yarattı. Sonra üzerlerine kendi nurundan serpti. Bu nur, kimlere isabet ettiyse hidayeti buldular, kimlere de isabet etmediyse sapıttılar. Bu sebeple diyorum ki: "Kalem, Allah Teala'nın ilmi hususunda kurumuştur."

Hadisi Ahmed b. Hanbel (241/855) de Müsned de zikretmiş. Şuayb Arnavut hadisin isnadındaki Abdullah b. Deylemî haricindehi ravilerin sika olduğunu belirtmiş.[99] Buna karşın İbn Hacer (285/1448) Abdullah b. Deylemî'nin sika bir râvî olduğunu belirtmiştir.[100]

[97] Ebu Dâvûd, Sünnet 18.
[98] Tirmizî, İman 18, İbn Hibbân, XIV, 43.
[99] Ahmed b. Hanbel, a.g.e, II, 276.
[100] İbn Hacer, Takrîbu't-Tehzîb, I, 302.

Bu rivayette anlatılan yaratılış insan ve cinlerin yaratılmasıdır. Melekler bu yaratmanın dışındadırlar. Çünkü onlar, çok önce nurdan yaratılmışlardır. ظُلْمَةٍ ; nefsin emretmiş olduğu şehevî istekler ve kötülüklerdir. Rivayette geçen "kalemin kuruması" tabiri ise Allah Teâlâ'nın ezele kadar olacak her şey hakkında hükmünü koyduğunu ve değişmeyeceğini anlatmaktadır. İman, taat, küfür, günah…vs., hepsi yazılmıştır.[101]

Rivayette geçen "zulmet" kelimesi şerhlerde ma'siyet, günah olarak şerh edilmiştir. Rivayetin devamında geçen "hidayet" kelimesi karanlığın zıddı olduğu için bu açıklamanın doğru bir açıklama olduğu görülmektedir. Fakat çağımızda bilim adamları tarafından tartışılan bir konu olan "karanlık madde" de bu rivayet çerçevesinde değerlendirilebilir. Çünkü Rasulullah (s.a)'ın bilindiği gibi mahlukatın ilk yaratılışı konusunda birçok ifadesi mevcuttur. Diğer taraftan, evet; insanoğlunun yeryüzünde sapkınlık içinde olduğu, yaratanın unuttuğu, dalalete düştüğü Cahiliye gibi dönemler olmuştur ama gerek insanın ve gerekse cin taifesinin daha ilk yaratılışlarında günahın, suçun içinde yaratılmış olmaları da İlahi adalete ters düşmektedir. Rivayette geçen "karanlık" bizim aşağıda açıklamasını vereceğimiz karanlık madde ile ilgisi bulunması da bize göre muhtemeldir. "Nur" kelimesi ise güneş, ay, yıldızlar gibi ışık ve aydınlık kaynağı olan maddeleri ifade edebilir. Işığın ulaştığı dünya gibi gezegenler olduğu gibi, ışığın ulaşmadığı, evrende karanlık içinde olan yerlerde mevcuttur.

Günümüzde "karanlık madde" halen keşfedilmeye çalışılmaktadır. "Büyük Patlama Teorisi-Big Bang" yani evrenin çekirdeğin patlamasıyla başladığı ve halen bir genişleme sürecinde olduğu fikrini savunanlar "karanlık madde" fikrini öne sürmüşlerdir. Niteliği hakkında birçok tartışma yapılmıştır karanlık madde hakkında ama varlığı bir gerçektir. Hatta Samanyolu Galaksisinin 1000 katı kadar büyük bir hacme sahip olduğu açıklanmıştır. Karanlık madde'nin varlığını savunanlara göre; evrenin %99'u bu maddeden yani "soğuk karanlık madde"den oluşmaktadır.

Karanlık madde'nin olmadığını, bu iddianın sadece "Big Bang" teorisinin gediklerini kapatmak, bu iddianın doğruluğunu ispat etmek için ortaya atılmış bir fikir olduğunu ileri sürenler ise şöyle demektedirler;

"Büyük Patlama hipotezinin başı her derde girdiğinde, taraftarları onu terk etmek yerine, onu desteklemek için yeni ve daha da keyfi kabullerde bulunarak sadece

---

[101] Mübârekpûrî, a.g.e, III, 242.

kale direklerinin yerini değiştirirler. Örneğin, teori evrende belli miktarda maddeyi gerektirmektedir. Eğer evren, modelin öngördüğü gibi 15 milyar yıl önce yaratıldıysa, görünmez “karanlık madde”nin yardımı olmaksızın, gözlemlediğimiz maddenin Samanyolu gibi galaksiler halinde bir araya gelmesi için aslında yeterince zamanı olmayacaktı. Büyük patlama kozmologlarına göre, büyük patlamadan galaksilerin oluşması için evrende, kütleçekim yasası nedeniyle evrenin genişlemesine nihai bir son verecek yeterli miktarda madde olması gerekir. Her uzay metreküpünde yaklaşık olarak on atomluk bir yoğunluk anlamına gelir bu. Gerçekteyse, gözlemlenebilir evrende varolan madde miktarı aşağı yukarı on metreküpte bir atomdur, yani teori tarafından öngörülen miktardan yüz kat daha az. Kozmologlar evrenin yoğunluğunu, genişlemeyi durdurmak için gerekli olan yoğunluğun bir kesri olarak ifade etmeye karar verdiler. Bu kesre omega adını verdiler. Böylece eğer omega 1’e eşitse, genişlemeyi durdurmak için bu yeterli olacaktır. Maalesef, gerçek oranın 0,01 veya 0,02 civarlarında olduğu gözlemlendi. Gerekli olan maddenin yaklaşık olarak %99’u nasıl olduysa “kaybolmuştu”. Bu bilmeceyi nasıl çözmeli? Çok basit. Mademki teori, maddenin oracıkta olmasını gerektiriyor, omega değeri keyfi bir biçimde 1’e yakın tutulur ve sonra kayıp madde için çılgın bir araştırmaya girişilir. Büyük patlamanın karşılaştığı ilk sorun galaksilerin kökenleriydi. Son derece düzgün bir fon ışıması nasıl olur da böyle “topak topak” düzensiz bir evreni ortaya çıkarabilirdi? Radyasyondaki sözde “dalgalanmaların” (anizotropiler), madde yığınlarının oluşumunun bir yansıması olduğu, ilk galaksilerin de bu yığınların etrafında birleştikleri varsayıldı. Ancak, durumun gösterdiğinden daha fazla madde ve dolayısıyla daha fazla kütleçekim varolmadıkça, gözlemlenen düzensizlikler galaksilerin oluşumundan sorumlu tutulamayacak kadar küçüktü. Kesin söylemek gerekirse, olması gereken madde miktarının %99’u ortalarda görünmüyordu.“Soğuk karanlık madde” fikrinin işe karıştığı yer burasıdır. Şimdiye kadar hiç kimsenin bu şeyi görmediğini anlamak önemlidir. Bunun varlığı, teorideki utanç verici bir deliği tıkamak için, sadece on yıldan biraz daha uzun bir zaman önce ileri sürüldü. Evrenin sadece %1 veya 2’si gerçekten görülebildiğinden dolayı, geri kalan %99 veya daha fazlasının, hiçbir şekilde radyasyon yaymayan, karanlık ve soğuk bir görünmez maddeden ibaret olduğu varsayıldı. Böyle garip tanecikler, yapılan on yıllık bir araştırmadan sonra,

gözlenmemiş olmaya devam ediyorlar. Ancak yine de bunların teoride merkezi bir yeri vardır, çünkü teori onların varlığını gerektirir."[102]

III-İNSANIN YARATILIŞI

.

A-ADEM'İN YARATILIŞI

Erkeğin yaratılışından kastımız Hz. Adem'in yaratılışıdır. Konu ile ilgili tesbît ettiğimiz rivâyetler de Adem (a.s)'in yaratılışına işaret etmektedir.

1-Allah'ın Adem'i kendi suretinde yaratması

حدثنا يحيى بن جعفر حدثنا عبد الرزاق عن معمر عن همام عن أبي هريرة

عن النبي صلى الله عليه وسلم قال خلق الله آدم على صورته طوله ستون ذراعا فلما خلقه قال اذهب

فسلم على أولئك نفر من الملائكة جلوس فاستمع ما يحيونك فإنها تحيتك وتحية ذريتك فقال السلام عليكم

102 Alan Woods-Ted Grant, Aklın İsyanı, 150

فقالوا السلام عليك ورحمة الله فزادوه ورحمة الله فكل من يدخل الجنة على صورة آدم فلم يزل الخلق ينقص بعد حتى الآن[103]

Yahya b. Ca'fer Abdurrezzâk'dan, o Ma'mer'den, o Hemmâm'dan, o da Ebû Hureyre'den Rasulullah (s.a)'ın şöyle buyurduklarını rivâyet etmişlerdir: "Allah Hz.Adem'i kendi sûreti üzere ve boyunu da altmış zirâ olarak yaratınca; "Git, şu oturan meleklere selam ver, onların seni nasıl selamlayacaklarına da dikkat et, dinle. Zîrâ o selâm, senin ve zürriyetinin selamı olacaktır." dedi. (Bunun üzerine Adem onlara gidip): "Esselâmu aleykum!" diye selam verdi. Melekler: "Esselâmu aleykum verahmetullâhi!" dediler ve selama mukâbele ederken "verahmetullâhi" yi ilave ettiler. Cennete her giren Hz. Adem sûretinde olacak. Halk şu ana kadar (boyca) hep eksilmektedir.

Rivayette geçen "sûretihî" kelimesindeki zamir Adem (a.s)'a dönmektedir.[104] İbn Kuteybe (276/889) de "hâ" zamirinin Adem'e döndüğünü hadisin mecâzi olarak anlaşılması gerektiğini, Allah'ın (c.c) Adem'i ilim sıfatıyla birlikte yaratarak onu hayvanlara üstün kıldığını dile getirmiştir. Mâzerî gibi bazı alimler ise hadisin zâhirî olarak anlaşılması gerektiğini söylemişlerdir.[105] Müteşeddid alimlerden el-Albânî rivâyetin bu şekliyle sahih olduğunu ama **"Allah Adem'in rahmanın sûretinde"** yarattı versiyonunun zayıf olduğunu söylemiştir.[106] Asıl olarak anlatılmak istenen Adem'in (a.s) ilk yaratılırken yeryüzünde yaşayacağı ve öleceği şekil üzere yaratılmış olmasıdır.[107]

Diğer bir konu da yaratılışın farklılık arz etmesidir. Adem (a.s)'ın yeryüzündeki ve cennetteki şekli aynıdır. O yüzden her insan cennete girerken aynı sûrette girecektir.[108]

Açıklamadan anlaşıldığına göre insanoğlu yeryüzünde, değişik zamanlarda, asırlarda, çağlarda yaratılış olarak farklı olsalar da ya da yaratılış yönünden bir eksiklikleri bulunsa da cennete girerken, ilk insan yani Adem (a.s) nasıl ki eksiksiz yaratılmış ve eksiksiz olarak cennete girmiştir, onlar da bu şekilde olacaklardır.

---

[103] Buhârî, İsti'zân 1, Enbiyâ 1; Müslim Cennet 28.
[104] Nevevî, Minhâc, XVII, 178.
[105] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, V, 183
[106] el-Albânî, el-Silsiletü's-Sahiha, I, 810.
[107] Nevevî, a.g.e, XVII, 178.
[108] Nevevî, a.g.e, 17, 178.

İbn Hacer (852/1448) de konuyla ilgili şu açıklamayı yapmıştır;

Cennete giren herkes Adem (a.s)'ın sûretinde girerden maksat; Adem (a.s)'ın hâiz olduğu sıfatlarla girmek demektir. Cennete girme esnasında kişide yaratılıştan kaynaklanan her türlü noksanlık ortadan kalkacaktır.[109]

Adem (a.s)'ın boyuna gelince; Abdürrezzâk şöyle bir rivayette bulunmuştur: "Adem (a.s) yeryüzüne indiğinde ayakları yerde, başı ise gökteydi. Allah Teala onu altmış zirâ olarak yaratmıştı." Bu rivayetten anlaşıldığına göre Adem (a.s) ilk yaratıldığında çok uzun boyluydu. Gene İbn Ebî Hâtim'in (327/938) Ubey b. Ka'b'dan rivâyet ettiğine göre " Allah Teala Adem (a.s)'ı uzun birisi olarak yaratmıştır.[110]

حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا يزيد أنا حماد بن سلمة عن على بن زيد عن سعيد بن المسيب عن أبي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : يدخل أهل الجنة الجنة جردا مردا بيضا جعادا مكحلين أبناء ثلاث وثلاثين على خلق آدم ستون ذراعا[111]

"**Ebû Hureyre Rasûlullah'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Cennet ehli topluca, boyunları bembeyaz olarak saçları dalgalı bir şekilde, gözleri sürmeli olarak, hepsi otuz üç yaşında ve Adem'in (a.s) boyu olan altmış zira boyunda olarak cennete girerler".**

Müsned'de geçen bu rivayet de rivayette Adem (a.s)'ın boyunun altmış zirâ olduğunu belirtmektedir. Şuayb Arnavut hadisinin tarikleri ve râvîleri açısından hasen olduğunu belirtmiştir.[112]

2-Allah Teala'nın Adem'i yeryüzünün değişik yerlerinden aldığı topraklardan yaratması

ثنا مسدد أن يزيد بن زريع ويحيى بن سعيد حدثاهم قالا ثنا عوف قال ثنا قسامة بن زهير قال سنا أبو موسى الأشعري قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم " إن الله خلق آدم من قبضة قبضها من جميع

[109] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, VI, 367
[110] İbn Hacer, a.g.e, VI, 367
[111] Ahmeb b. Hanbel, a.g.e, II, 295.
[112] Trimizî, Sünen, II, 295.

الأرض فجاء بنو آدم على قدر الأرض جاء منهم الأحمر والأبيض والأسود وبين ذلك والسهل والحزن والخبيث والطيب[113]

Müsedded Yezîd b. Zeri' ve Yahya b. Saîd, onlar da Avf'dan, o Kasâme b. Züheyr'den, o Ebu Mûsa el-Eşarî'den şöyle rivâyet etmişlerdir: "Resûlullah (s.a)'ı dinledim, şunu söyledi: "Allah Teâlâ, Adem'i, yeryüzünün bütün (cüzler)inden almış olduğu bir avuç topraktan yarattı. Âdem'in oğulları da arzın kısımlarına göre vücuda geldi. Bir kısmı beyazdır, bir kısmı kızıldır, bir kısmı siyahdır. Bunlar arasında orta (renkliler) de var. Ayrıca bir kısmı uysaldır, bir kısmı haşindir, bir kısmı habis (kötü kalbli), bir kısmı iyi kalblidir."

Tirmizî (279/892) hadis için "hasen-sahih" demiştir.[114] Tirmizî'nin (279/892) bu ifadeyle ne kastettiği şu şekilde açıklanmıştır:

"Hasen-sahih" tabiri, hadisin birkaç senedinin olduğunu ve sahihlik derecesine ulaştığını gösterir. Bu ifade, bir tarikten hasen, bir başka tarikten sahih anlamında da kullanılmıştır. Birinci anlayışa göre sahih denilen hadis, "hasen-sahih" ten daha kuvvetli; ikinci anlayışa göre "hasen-sahih" denilen sadece "sahih" denilenden daha kuvvetli olmuş olur.[115]

Hadis-i şerifte özellikle kırmızı, siyah ve beyaz renklerden açıkça bahsedilirken diğer renklerden kapalı olarak bahsedilmesi, insanlarda ve toprakta bulunan renkler içerisinde bu üç rengin asıl renk, diğer renklerin de bu renklerin karışımından ibaret olmasındandır. İşte metinde geçen "bunların karışımı" sözüyle kastedilen de bu karışımdır. Bu renkler insanların ve toprağın dış görünüşleriyle ilgili olduğu gibi metinde geçen diğer dört özellikle de yine insanların iç karakterleriyle ilgilidir. Şöyle ki "sehl" kelimesi insanın yumuşak huylu, toprağın da engebesiz düz arazi halinde olması anlamına gelmektedir."Hazen" kelimesi insan için sert mizaçlı, toprak için de engebeli ve sarp anlamında kullanılmıştır.Tayyib kelimesi de imanlı insan ve faydalı, verimli toprak manasına gelirken, Habis kelimesi, kâfir insan ve verimsiz,

---

113 Ebu Dâvud, Sünnet 17, Tirmizî, Tefsir, Bakara, 2948.

114 Tirmizî, Sünen, V, 204.

115 Naim, Ahmet, Sahih-i Buhârî Tecrid-i Sarîh Tercemesi, I, 247.

zararlı toprak manasına gelmektedir.[116]

İnsanın topraktan yaratılması ile ilgili olarak "Ruhu'l-Beyan"da da bulunan bir diğer rivâyet şu şekildedir: **"Çamur, su ile karıştırılmış topraktır. Şu halde o, beşeriyetin aslı olan Adem (a.s)'ın menşei olduğu için bütün insanların ilk maddesidir. Bu konuda Sa'dî şöyle der; Allah, Cebrail (a.s)'ı bir miktar toprak almak üzere yeryüzüne gönderdiği vakit arz ona şöyle dedi; "Senden Allah'a sığınırım, benden bir şey alma!" Bunun üzerine Cibril bir şey almadan geri döndü. Cebrail dönüşünde şöyle dedi: "Ey Rabbim! Toprak almak istediğim vakit yeryüzü, sana sığındı, ben de geri döndüm." Bundan sonra Cenâb-ı Hak, Mikâil'i gönderdi. Yeryüzü, ondan da Allah'a sığındı ve o da hiçbir şey almadan geri döndü. Daha sonra Allah yeryüzüne ölüm meleğini gönderdi. Yeryüzü ölüm meleğinden Allah'a sığındı. O ise: " Emrine karşı gelmekten Allah'a sığınırım" diyerek yeryüzünden toprak aldı. Kırmızı, siyah ve beyaz toprakları karıştırdı. İşte bu sebeple Ademoğullarının renkleri farklıdır. Sonra bu toprağı tatlı, tuzlu ve acı su ile çamur yaptı. İnsanların ahlaklarının farklı oluşu da bundandır. Bunun üzerine Allah Teâlâ ölüm meleğine: "Cebrâil ve Mikâil yeryüzüne acıdı, sen ise acımadın. Öyleyse şu çamurdan yarattığım insanların ruhlarını senin elinle alacağım."** buyurdu.[117]

Hadis-i şerif insanın yaratılış farklılıklarına işaret etmektedir. Şu an yer yüzünde yaklaşık altı milyar insanın içinde siyah tenli, beyaz tenli, kızıl tenli ve melezlerin bulunması, her insanın farklı kişilik özelliklerine sahip olması; kimilerinin sinirli, bazılarının yumuşak huylu, vb. olması bu rivâyet çerçevesinde daha rahat anlaşılabilmektedir. Şu an tıp dünyasında DNA (deoksiribo-nükleik-asit) diye tabir olunan ve insanın biyolojik ve kişisel özelliklerini belirleyen kromozom zinciri de konuyla yakından alakalıdır. Muhtemelen Hz. Peygamber insanın yaratılış olarak farklı özellikleri hâiz olarak yaratılmasını farklı topraklarla ifade ederken aslında ileride keşfedilecek olan DNA' ya da işaret etmiştir.

3-İnsanın yüzünün Rahmanın suretinde yaratılması

---

[116] Mübarekpûrî, a.g.e , VIII, 383-384.
[117] Müslim, Birr, 69; Tirmizî, Birr, 35; Müsned, II, 258, 295; Bursevî, İsmail Hakkı, Ruhu'Beyân, trc. Heyet, V, 214-215.

حدثنا علي بن عبد العزيز ثنا إسحاق بن إسماعيل الطالقاني ثنا جرير عن الأعمش عن حبيب بن أبي ثابت عن عطاء بن ابن عمر : قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا تقبحوا الوجه فإن ابن آدم خلق على صورة الرحمن تعالى[118]

Ali b. Abdilaziz İshâk b. İsmâil et-Tâlegânî'den, o Cerîr'den, o el-E'maş'dan, o Hubeyb b. Ebî Sâbit'den, o Atâ b. İbni Ömer'den Rasulullah (s.a)'in şöyle buyurduklarını rivâyet etmişlerdir: " Yüze küfretmeyiniz. Zira Adem'in yüzü Allah Teâlâ'nın sûretinde yaratılmıştır."

Heysemî (807/1404) hadisin râvîlerinden İshâk b. İsmâil et-Tâlegânî dışındakilerin sika olduğunu söylemiştir.[119] Mervezî (323/ 934) ise şöyle demiştir; Ahmed b. Hanbel'e (241/855) bu kişi sorulunca "ben onu hayırlı bir kimse olarak bilirim" demiştir. İbn Maîn (233/847) İshâk b. İsmail için "sadûk" sıfatını kullanarak, onun sika bir râvî olduğunu savunmuştur. Ebû Dâvûd (275/888), Dârekutnî (385/995) de İbn Maîn'i (233/847) desteklemişlerdir. İbn Hibbân (354/965) ise bu raviyi ehl-i ırak'ın sika ravileri arasında saymıştır.[120] Sonuç olarak rivâyetin bir aslının olduğu anlaşılmaktadır.

4-Hz.Adem'in Cuma günü yaratılması

ثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا الحسين بن علي عن عبد الرحمن بن يزيد بن جابر عن أبي الأشعث الصنعاني عن شداد بن أوس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم إن من أفضل أيامكم يوم الجمعة . فيه خلق آدم . وفيه النفخة و فيه قبضة . وفيه الصعقة . فأكثروا علي من الصلاة فيه فإن صلاتكم معروضة عليفقال رجل يا رسول الله كيف تعرض صلاتنا عليك وقد أرمت يعني بليت ؟ فقال إن الله قد حرم على الأرض أن تأكل أجساد الأنبيا[121]

[118] Taberânî, a.g.e, 12, 430
[119] Heysemî, a.g.e, VIII, 198.
[120] İbn Hacer, Tehzîbu't-Tehzîb, I, 198.
[121] Nesâî, Cum'a 5.

Ebû Bekir b. Şeybe Huseyn b. Ali'den, o Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir'den, o Ebî'l-Eş'eb es-San'ânî'den, o Şeddâd b. Evs'den Rasulullah (sav)'in şöyle dediğini rivâyet etmişlerdir: "Cum'a, en hayırlı günlerinizden biridir. Hz. Adem aleyhisselam(ıntoprağı) o gün yaratıldı, o gün kabzedildi. (Kıyamette Sur'a) o gün üflenecek, sayha da o günde olacak. Öyleyse o gün bana salavatı çok okuyun. Zira salavatlarınız bana arzedilir." Orada bulunanlar: "Salavatlarımız size nasıl arzedilir? Siz çürümüş olacaksınız!" dediler. Aleyhissalatu vesselam: "Allah Teala Hazretleri, Arz'a peygamberlerin cesetlerini yemeyi haram kıldı" buyurdular.

Münâvî (1031/1621) ve Heysemî (807/1401) hadisi "hasen" olarak nitelemişlerdir.[122] İbn Hacer'e (852/1448) göre hasen hadis, "zabtı biraz gevşek olan râvîlerin muttasıl senedle rivâyet etmiş oldukları şâzz ve muallel olmayan hadislerdir."[123]

Allah'ın (c.c) yaratmaya başladıktan sonra hangi gün neyi yarattığı ile ilgili rivâyeti daha önce açıklamaya çalışmıştık. Allah (c.c) dünyada her şeyi yarattıktan sonra en son olarak insanı yaratmıştır. Yani dünya için yaratılış Cuma günü Adem'in (a.s) yaratılışı ile son bulmuştur. Rasûlullah'ın (s.a) Cuma gününü öven, bu günü tazim eden başka rivâyetleri de mevcuttur. Bu rivâyette ise bu ta'zîm sebeplerinden bazılarını zikretmiştir. Adem'in (a.s) bu günde yaratılması da bu sebeplerden birisidir.

Adem (a.s)'ın yaratılmasından kasıt ise ona balçıktan şekil verilmesidir. Yani ona ruh üfürülmesinden öncedir. [124] Adem'e (a.s) ruh Cuma günü üfürülmedi ise tam bir yaratmadan söz edilemeyeceği için yukarıdaki açıklama mûteber görünmemektedir. Şayet sadece balçıktan şekil vermek kastedilecek olsaydı Hz. Peygamber muhtemelen "haleka" yerine "savvera" gibi bir fiil kullanırdı. Çünkü Adem'in (a.s) yaratılmasından önceki bütün varlıklar tam bir şekilde kesiksiz olarak yaratılmış ve dünya insan için uygun hale getirilmiştir. Cuma gününe kadar yaratılan her şeyin eksiksiz bir halde yaratılıp, cuma günü yaratılan insana sadece balçıktan şekil verilip bırakılması pek muhtemel görünmemektedir. Bize göre Adem (a.s) cuma

---

[122] Hindî, a.g.e, VII, 1217.
[123] Et-Tahhân, Mahmûd, Teysîru Mustalahi'l-Hadîs, 45.
[124] Azîmâbâdî, Avnu'l-Ma'bûd, I, 118.

ruh ve beden eksiksiz olarak yaratılmış ve yaratılış Cuma günü insanın yaratılması ile son bulmuştur.

B-HAVVÂ’NIN YARATILIŞI

Bilindiği üzere kadının yaratılışı konusunda görüş farklılıkları mevcuttur. Hz. Havva’nın Adem (a.s)’in kaburga kemiğinden yaratılışını anlatan rivâyet de farklı şekillerde yorumlanmıştır.

1-Kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratılması

حدثنا أبو كريب وموسى بن حزام قالا حدثنا حسين بن علي عن زائدة عن ميسرة الأشجعي عن أبي حازم عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم استوصوا بالنساء فإن المرأة خلقت من ضلع وإن أعوج شيء في الضلع أعلاه فإن ذهبت تقيمه كسرته وإن تركته لم يزل أعوج فاستوصوا بالنساء[125]

Ebû Kureyb ve Mûsâ B. Hizâm Huseyn b. Ali’den, o Zâide’den, o Meysera el-Eşcaî’den, o Ebî Hâzim’den, o da Ebû Hureyre’den Rasulullah (s.a)’in şöyle buyurduklarını rivâyet etmişlerdir: "Kadınlara hayırhah olun, zira kadın bir eğe kemiğinden yaratılmıştır. Eğe kemiğinin en eğri yeri yukarı kısmıdır. Onu doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Kendi haline bırakırsan eğri halde kalır. Öyleyse kadınlara hayırhah olun."

Tirmizî (279/892) rivâyetin hasen, sahih olduğunu söylemiştir.[126] Tirmizî’nin (279/892) bu ifade’den kastını daha önce açıklamıştık.[127]

Tıbî şöyle demiştir; Rivayette Havva’nın Adem (a.s)’ın sol kaburga kemiğinden yaratıldığına işaret vardır. Kurtubî (671/1272) ise kadını kaburga kemiğine benzetmek

---

[125] Buhari, Nikah 79, Enbiya 1, Edeb 31, 85, Rikak 23; Müslim, Rada 65; Tirmizi, Talak 12.

[126] Aclûnî, Keşfü’l-Hafâ, I, 130.
[127] Bkz. s. 44.

için böyle bir teşbih yapıldığını dile getirmiştir. Rivayette geçen أعلاه ifadesiyle kaburga kemiğinin en üst kısmı kastedilmiş, kadında ise "dil" olarak tevil edilmiştir.[128]

Bu rivayetin metin olarak aynı, fakat sened olarak birbirinden farklı altmış bir rivayeti tesbit edilmiştir. Değerlendirmeye tabi tutulan rivayetin ravisi olan Ebû Hureyre (r.a) (58/677) tarikiyle 37 farklı rivayet gelmiştir. Bu rivayetlerin 13'ü teşbih, yani "kadın kaburga kemiği gibidir" şeklinde, diğer 24'ü ise "kadın kaburga kemiğinden yaratılmıştır" şeklindedir.[129]

Kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratılışını anlatan rivayet Tevrat'ta yer alan bir ifadeye benzediği için eleştiri almıştır. Bazıları bu rivayete dayanarak kadının eğri yapılı olduğunu, onu düzeltmenin mümkün olmadığını söylemiş, hatta bunu daha da ileri götürerek kadının aklının noksanlığından bile bahsetmişledir. Diğer bir kısım ise rivayetin kadın ve erkeğin yaratılışında eşitsizlik anlamı içerdiği gerekçesi ile hadisi reddetmişledir.[130]

Konu hakkında geniş bir çalışması olan Cemal Ağırman'a göre rivayet şu şekilde anlaşılmalıdır;

Rivayet'in kadının gerçek manada yaratılışından değil, nazik vasfına vurgu yapmak dolayısıyla onları kırmamak, onlara iyi davranmak gerektiğini öğütlemek için söylenmiş bir söz olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuç Hz. Peygamber (s.a)'in yaratma ifadesini kullandığı ihtimaline binaendir. Onun vurgulu bir teşbih için bu ifadeyi kullanmış olması muhtemeldir. Ancak rivayetin ya Arap dilinde kullanılan bir üslup olarak teşbihi vurgulu bir şekilde ifade etmek kasdıyla veya İsrailiyat'ın etkisiyle sonradan yaratmaya dönüştürülmüş olması da kuvvetle muhtemeldir. Çünkü yaratma versiyonuyla gelen rivayetlerin çoğu teşbih formuyla gelmişlerdir. Bu da söz konusu ihtimali güçlendirmektedir. Kanaatimiz bu istikamette olmakla beraber yaratma ifadesi

[128] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, VI, 368.
[129] Ağırman, Cemal, Kadının Yaratılışı, 135.
[130] Ağırman, a.g.e., 274

gerek Peygamber (s.a) tarafından gerekse râvînin yorumu olarak kullanılmış olsa bile bu ifade yukarıda sunulan gerekçelerle hakiki yaratma ifade etmez.[131]

C-İNSANIN YARATILIŞI İLE İLGİLİ DİĞER RİVAYETLER

Önceki bölümlerde incelediğimiz rivâyetlerin konu başlığı altına girmeyen ama insanın yaratılışı kapsamında değerlendirilebilecek rivâyetler bu başlık altında tetkik edilecektir.

İnsanın anne gelişim sürecinde anne karnında geçirdiği evreleri konu edinen rivâyet bu çerçevede değerlendirmeye tâbî tutulacaktır.

1-Çocugun anne karnındaki oluşum evreleri

حدثنا الحسن بن الربيع حدثنا أبو الأحوص عن الأعمش عن زيد بن وهب قال عبد الله حدثنا رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو الصادق المصدوق قال إن خلق أحدكم يجمع في بطن أمه أربعين يوما ثم يكون علقة مثل ذلك ثم يكون مضغة مثل ذلك ثم يبعث الله ملكا فيؤمر بأربع كلمات ويقال له اكتب عمله ورزقه وأجله وشقي أم سعيد ثم ينفخ فيه الروح فإن الرجل منكم ليعمل حتى ما يكون بينه وبين الجنة إلا ذراع فيسبق عليه كتابه فيعمل بعمل أهل النار . ويعمل حتى ما يكون بينه وبين النار إلا ذراع فيسبق عليه الكتاب فيعمل بعمل أهل النة[132]

Hasan b. Er-Rebi' Ebu'l-Ehvas'dan, o el-E'maş'dan, o Zeyd b. Vehb'den, o da Abdullah'tan Sâdık ve Masdûk olan Rasulullah (sav)'ın şöyle buyurduklarını rivâyet etmişlerdir: "Yaratılış, anne karnında kırk günde toplanır. Sonra bu kadar müddette "alaka" olur. Sonra bu kadar müddette "mudga" olur. Sonra Allah bir meleği dört kelimeyle gönderir: (Bu melek) rızkını, ecelini, amelini, şaki veya said olacağını yazar, sonra ona ruh üflenir. Kendinden başka ilah olmayan Zat`a yemin olsun, sizden biri, (hayatı boyunca) cennet ehlinin ameliyle amel eder. Öyle ki, kendisiyle cennet arasında bir ziralık

[131] Ağırman, a.g.e., 275.
[132] Buhari, Kader 1, Bed'ü'l-Halk 6, Enbiya 1, Tevhid 28; Müslim, Kader 1; Ebu Davud, Sünnet 17.

mesafe kaldığı zaman ona yazgısı onun önüne geçer ve cehennem ehlinin ameliyle amel ederek cehenneme girer. Aynı şekilde sizden biri (hayatı boyunca) cehennem ehlinin amelini işler. Kendisiyle cehennem arasında bir ziralık mesafe kalınca yazgısı onun önüne geçer ve cennet ehlinin amelini isteyerek cennete girer."

Ehl-i Hadis arasında Zeyd b. Vehb'in İbn Mes'ûd'tan (32/652) rivayetinin sahîh olduğunda icmâ vardır. [133] Buhârî (256/870) ve Ebû Dâvûd'taki (275/888) rivayetlerin senedi icmâ olunan şekildedir. Müslim'deki (261/874) isnâd zinciri ise farklıdır.

Rivâyete dikkat edildiğinde anne karnındaki ilk kırk günlük evreden sonra iki dönemden daha bahsedilmekte; "Alaka" ve "Mudğa".

"Ey İnsanlar! Eğer öldükten sonra dirilmekten şüphe ediyorsanız, düşünün ki biz, sizi topraktan, sonra meniden, sonra bir kan pıhtısından, sonra şekli belli belirsiz bir lokma etten yarattık. Size kudretimizin kemalini anlatalım diye. Dilediğimiz müddet rahimlerde bulunuyordunuz da, sonra sizi bir bebek olarak çıkarıyoruz."[134]

Ayet-i kerîmede ise bu iki dönemden önceki dönem için "nutfe" tabiri kullanılmıştır.

Nutfe'den kasıt menidir. Meni ise az bir miktarda saf sudan oluşmaktadır. Asıl olan erkeğin menisi ile kadının menisinin cimâ yoluyla birbirine karışmasıdır. Kurtubî (671/1272) bu konuda şunu söylemiştir. "Meni anne karnında dağılmış, ortalığa saçılmış bir haldedir. Allah Teâlâ rahmin doğum bölgesinde bir araya toplar."[135]

Alaka saf kandır.[136] Mudğa ise şekli olmayan bir et parçasıdır. Daha sonra bu et parçasından baş, karın, ayaklar ve diğer organlar meydana gelir.[137]

Hadisin zahiri gösteriyor ki insan, anne karnında kırkar günlük üç devre kaldıktan sonra Allah, ona ruh üfürmek için bir melek gönderir. Bu devrelerin toplamı dört ay eder. Dört aydan sonra anne karnındaki cenine melek tarafından ruh üfürülür. Doğduğu zaman yiyip içeceği rızkı, eceli, ameli, şaki mi yoksa said mi olacağı yazılır.[138]

---

[133] İbn Hacer, Telhîsu'l-Habîr, II, 115.
[134] Hac 22/5
[135] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, II, 478
[136] Kurtubî, a.g.e, XII, 9.
[137] İbn Kesîr, a.g.e, III, 277.
[138] Davudoğlu, Ahmed, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X, 615.

Rivayette hakkında kırk gece mi ve kırk gün mü tartışması yaşanmıştır. Rivayetlerin çoğunda kesin olarak gündüz ifadesi kullanılmıştır. Ama anlaşılması gereken, gece ise gündüzüyle birlikte, gündüz ise gecesiyle birlikte şeklindedir.[139]

Bu rivayet çerçevesinde dikkate edilmesi gereken Allah Teâlâ'nın insanı anne karnında bir anda değil de belirli bir süreç sonucunda, onu şekilden şekle sokarak yaratmasının hikmetidir ki, o da şudur ;

"İnsan denilen bu hilkat garîbesini Allah, bir anda yaratmak kudretine hâiz iken Allah'ın onu tabiî şeklini alıncaya kadar bir takım tavırlara, kanunî tahavvüller tâbî tutmasında hiç şüphesiz hususî ve umumî birtakım menfaatler, hikmetler vardır. Hususî menfaatlerden bir mühimi anaya ait olanıdır ki: Allah, o nevzadı ana karnında def'aten olsaydı, ana mu'tadı olmayan bir yükü karnında taşımak zorunda kalacak ve belki helâkine sebep olacaktı. Hilkat etvâriyle te'min edilen mümârese sayesinde bu mahzur önlemiş oluyor. Umûmî olan hikmet ve menfaat de Allah'ın kudretini ve insanlara mebâdi-i hilkatte başlayan nimetini izhâr etmesidir.[140]

"Sizi bir kişiden (Adem'den) yarattı. Sonra ondan eşini (Havva'yı) yarattı. Sizin için davarlardan sekiz çift indirdi. Sizi analarınızın karınlarında üç karanlık içinde hilkatten hilkate yaratıp duruyor."[141]

İnsanın anne karnında geçirmiş olduğu evrelerden bahseden ayet-i kerimenin son kısmı konumuzla alakalıdır.

"Hilkatten hilkate" ifadesi ile yukarıda da bahsettiğimiz "nutfe", "alaka" ve "mudğa" dönemleri kastedilmektedir.[142] Anne karnındaki üç karanlıkla anlatılmak istenen ise "Anne karnı", "rahim" ve "zar" dır.[143] Ebû Ubeyde (214/829) ise bu üç karanlık dönemin "erkeğin sulbü", "kadının karnı" ve "rahim" olduğunu söylemiştir.[144] Ama genel görüş İbn Abbas'ın (68/687) da rivâyet şekilde kadının rahmi, karnı ve zar'dır.[145] Yani insan bu üç şeyle koruma altına alınmıştır. Anne karnı, rahim ve zar insanı çevrelemiş ve onu doğum anına kadar koruyacaktır.

139 İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, II, 479.
140 Miras, a.g.e, X, 20.
141 Zümer 39/6
142 Suyûtî, Tefsîru Celaleyn, I, 106.
143 Kurtubî, a.g.e, X, 613.
144 Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, XV, 207.
145 Beğavî, Meâlimu't-Tenzîl, I, 108.

Sonuç olarak insanın anne karnındaki oluşumu belirli evreler halinde olmaktadır. Bu evrelerin her birinde insan oluşumunun bir bölümü tamamlanmakta ve diğer evreye geçiş için temel oluşturulmaktadır

2-İnsan vücudundaki eklem sayısı

حدثنا حسن بن علي الحلواني حدثنا أبو توبة الربيع بن نافع حدثنا معاوية (يعني ابن سلام) عن زيد أنه سمع أبا سلام يقول حدثني عبدالله بن فروخ أنه سمع عائشة تقول إن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال إنه خلق كل إنسان من بني آدم على ستين وثلاثمائة مفصل فمن كبر الله وحمد الله وهلل الله وسبح الله واستغفر الله وعزل حجرا عن طريق الناس أو شوكة أو عظما من طريق الناس وأمر بمعروف أو نهي عن منكر عدد تلك الستين والثلاثمائة السلامى فإنه يمشي يومئذ وقد زحزح نفسه عن النار[146]

Hasan b. Ali el-Halvanî Ebû Tevbe er-Rebî b. Nâfî'den, o Muâviye (yani İbnu Selam)'dan, o Zeyd, o Ebâ Selâm'dan, o Abdullah b. Ferrûh'dan, o da Hz. Aişe (r.a)'dan Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduklarını rivâyet etmişlerdir: "İnsanlar üç yüz altmış eklemden yaratılmıştır. Kim tekbîr getirir, Allah'a hamdeder, tehlîl getirir, Allah'ı tesbîh eder, istiğfâr eder, insanların yolundan bir taşı veya dikeni, bir kemiği çekerse, iyiliği emreder, kötülükten nehyederse, bu eklemler adedince, kendini cehennem ateşinden kurtarır."

Kurtubî (671/1272) mafsalın kemikleri birbirine bağladığını ifade etmiştir. [147] Hadisin anlatmak istediği, kemiklerin insan vücudunun aslı, onu ayakta tutan şey olduğudur. İnsan yapmış olduğu hareketleri kemikler sayesinde yapmaktadır. Deri ve et ise onu dış etkilerden korumaktadır. Kısacası Allah Teâlâ'nın insana bahşettiği en değerli nimetler arasındadır. İnsanın ise nimet sahibine şükretmesi gerekir. Bu teşekkür sadaka ile olabilirdi. Allah Teâlâ bu sadakanın şeklini tahfîf ederek kendisini tesbîh olarak addetmiştir.[148]

3-Kuyruk sokumu kemiği

[146] Müslim, Zekat 16.
[147] Suyûtî, Dîbâc, III, 80
[148] Suyûtî, a.g.e, III, 80.

ثنا عمر بن حفص حدثنا أبي قال حدثنا الأعمش قال سمعت أبا صالح قال سمعت أبا هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال بين النفختين أربعون. قالوا يا أبا هريرة أربعون يوما ؟ قال أبيت قال أربعون سنة ؟ قال أبيت قال أربعون شهرا ؟ قال أبيت . ويبلى كل شيء من الإنسان إلا عجب ذنبه فيه يركب الخلق[149]

Ömer b. Hafs babasından, o E'meş'den, o Ebâ Salih'den, o Ebû Hureyre'den Rasulullah (sav)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "İki sur arasmda kırk vardır!" buyurmuştur. Bunun üzerine oradakiler: "Ey Ebu Hureyre! Kırk gün mü?" diye sordular. Fakat o: "Birşey diyemem!" cevabını verdi. Tekrar: "Kırk ay mı?" dediler. O yine: "Bir şey diyemem!" cevabını verdi. "Kırk yıl mı?" dediler. O yine: "Bir şey diyemem!" cevabını verdi ve (Resulullah`ın hadisine devam etti.) "Sonra Allah semadan su indirecek ve insanlar yerden sebze biter gibi bitecekler, insanda bir kemik hariç hepsi çürür. Bu çürümeyen, acbu`z-zeneb denen kuyruk sokumu kemiğidir. Kıyamet günü yeniden yaratılış bundan terkib edilecektir."

أبيت "imtenea" yani "çekinmek, kararsız kalmak" manasındadır. Yani Ebû Hureyre (r.a) sene mi, ay mı, gün mü olduğu noktasında tam bir bilgiye sahip değildi. [150]

"Acbu'z-Zeneb" , hassas, latîf bir kemiktir. Sulbün en aşağı kısmında bulunur. "As'as" diye adlandırılan kemiğin baş noktasıdır. [151] Nasıl ki her duvarın direkleri, onu ayakta tutan dayanakları varsa bedeni ayakta tutan, onun temel direği de "acbu'z-zeneb" tir.[152] "Acb" denildiği gibi "acm" şeklinde de kullanılmaktadır.[153]

---

149 Buhârî, Tefsir, Zümer 3, Amme 1; Müslim, Fiten 141; Muvatta', Cenaiz 48; Ebu Dâvud, Sünnet 24,; Nesâî, Cenâiz 117.
150 Aynî, Umdetu'l-Kârî, 19, 146.
151 Suyûtî, a.g.e, VI, 273.
152 Münâvî, a.g.e, V, 9.
153 İbn Hacer, a.g.e., 8, 552.

Bâcî şöyle demiştir: “İnsanoğlunun çürüme çerçevesinde cisminin her parçası eşittir. Peygamberler, şehitler ve kuyruk sokumu istisnâîdir. Çünkü o, insan bedeninde ilk yaratılan ve ikinci yaratılışın başlayacağı maddedir.[154]

Alimlerin çoğunluğu hadislerde anlatıldığı üzere acbu’z-zeneb’i, varlığını kıyamete kadar koruyan ve insan bedeninin bütün özelliklerini bir maddi öz olark kabul ederken Müzenî (108/ 726), Tıbî, Muzhırî ve daha başkaları Allah’tan başka her şeyin yok olacağını haber veren ayeti : **“Allah ile birlikte başka bir ilaha tapıp yalvarma! Ondan başka ilah yoktur. Onun zatından başka her şey yok olacaktır. Hüküm Onundur ve siz ancak O’na döndürüleceksiniz.”** [155] delil göstererek onun insan cesedinin en son çürüyen parçası olduğunu ve toprakta uzun müddet çürümeden kalacağından dolayı hadiste “yol olmaz” diye vasıflandırıldığı görüşünü benimsemişlerdir. (Zemahşeri (538/1143), İbnu’l-Esir (606/1209), Nevevi (676/1277), İbn Hacer (852/1448), Ayni (855/1451)). Son devir alimlerinden M.Reşid Rıza da birinci görüşün itikadi sahada delil kabul edilebilecek açık bir temele dayanmadığı öne sürerek ikinci görüşü tercih eder. Acbu’z-Zeneb’in çürüyüp yok olacağını kabul edenler, sıhhatinde şüphe bulunmayan ilgili hadislerin zahiri manasını kabul etmemede, gerekli bir delil gösterememişlerdir. Bu durum dikkate alındığında, çoğunluğun benimsediği birinci görüşün daha isabetli olduğu söylenebilir.[156]

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşıldığına göre metinde, acbu’z-zeneb, hem ilk yaratılışın, hem de ikinci yaratılışın maddî özü olarak isimlendiriliyor. Bunun yanında bazı ayetler, ilk yaratılış ile yeniden diriliş arasındaki benzerliklerden bahseder;

“O, (döl yatağına) akıtılan meninin içinden bir nutfe (sperm) değil miydi? Sonra bu alaka (aşılanmış yumurta) olmuş, derken Allah onu insan biçiminde şekillendirmişti. Ondan da iki eşi, yani erkek ve dişiyi var etmişti. Peki (bunları yapan) Allah’ın, ölüleri tekrar diriltmeye gücü yetmez mi?[157]

---

[154] Suyûtî, Tenvîru’l-Havâlik, I, 186.
[155] Kasas 28/38
[156] Yavuz, Şevki, TDV İslam Ansiklopedisi, Acbu’z-Zeneb maddesi.
[157] Kıyame 37/40

“Ölüden diriyi, diriden de ölüyü O çıkarıyor; yeryüzünü ölümünün ardından O canlandırıyor. İşte siz de (kabirlerinizden) böyle çıkarılacaksınız.”[158]

Konu hakkında bir başka rivayet de şu şekildedir;

وحدثنا قتيبة بن سعيد حدثنا المغيرة (يعني الحزامي) عن أبي الزناد عن الأعرج عن أبي هريرة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال كل ابن آدم يأكله التراب إلا عجب الذنب منه خلق وفيه يركب[159]

Kuteybe b. Saîd Muğîre’den, o Ebi’z-Zenâd’dan, o el-E’râc’dan, o Ebu Hureyre (r.a)’den Rasulullah (s.a)’ın şöyle dediğini rivayet etmiştir; “ Toprak insan bedeninin tamamını kuyruk sokumu kemiği hariç çürütür. Çünkü yeniden diriliş bu kemikten başlayacaktır.”

Rivayetteki **“Küllü”** ifadesi insan bedeninin tamamını anlatmaktadır.[160] Başka bir rivayette ise Rasulullah (s.a) kuyruk sokumu kemiğini hardal tanesine benzetmektedir;

وعن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه قال : يأكل التراب كل شيء من الإنسان إلا عجب ذنبه قيل ومثل ما هو يا رسول الله قال مثل حبة خردل منه تنبتون[161]

Rasulullah (s.a) şöyle buyurdular; “Toprak insan bedeninin tamamını kuyruk sokumu kemiği hariç çürütür. O’na bu kemiğin nasıl bir şey olduğu soruldu. O (s.a) şöyle cevap verdi; “Hardal tanesi kadardır ve siz ondan dirileceksiniz”

Şuayb Arnavut hadisin “hasen liğayrihî” olduğunu ifade etmiştir.[162] Hasen liğayrihî ise şu şekilde açıklanmaktadır;

Yalancılıkla ithâm edilmemiş ve çok hata yapacak kadar dalgın olmayan ve fakat ehliyeti açıkça anlaşılamayan “mestûr” bir râvîsi bulunan hadis, lafız veya mana yönünden başka rivâyetlerle desteklenirse bu hadis “hasen liğayrihî” adını alır. Hasen

---

[158] Rum 30/19
[159] Müslim, Fiten 28, Muvatta’, Cenâiz 567.
[160] Azîmâbâdî, a.g.e, 13, 50.
[161] Ahmed b. Hanbel, a.g.e, III, 28.
[162] Ahmed b. Hanbel, a.g.e, III, 28.

liğayrihî zayıf hadise çok yakındır. Fark, kendisini destekleyen bir veya birkaç rivâyetin bulunmuş olmasıdır. Hasen liğayrihî olan hadis de zaten çoğunlukla, başka hadisleri desteklemek için kullanılır.[163]

Modern bilimin, yeniden dirilişin bu kemikten başlayacağını destekleyen sonuçları ise şu şekilde sıralanabilir;

1- İnsanın anne rahminde ilk belirginleşen kısmı kuyruk sokumudur.

2- İnsana kendi şeklinin verilmeye başlandığı yer de bu kemiktir

3- İnsan bedenindeki bütün organların kalıpları/çatkıları kuyruk sokumundan çıkar.

4- Kuyruk sokumu içinde nokta kadar ve kendisinden bir insan neş'et edebilme potansiyeli taşıyan bir nesnedir.

5- Kuyruk sokumu bölgesindeki bu maddî öz, hardal çekirdeği şeklindedir.

6- Cenin anne rahminde başlangıçta kuyruk sokumu üzerinde yükselmektedir.[164]

4-Kadın ve erkeğin nutfe yapıları

حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا حسين بن الحسن ثنا أبو كدينة عن عطاء بن السائب عن القاسم بن عبد الرحمن عن أبيه عن عبد الله قال : مر يهودي برسول الله صلى الله عليه وسلم وهو يحدث أصحابه فقالت قريش يا يهودي ان هذا يزعم انه نبي فقال لأسألنه عن شيء لا يعلمه الا نبي قال فجاء حتى جلس ثم قال يا محمد مم يخلق الإنسان قال يا يهودي من كل يخلق من نطفة الرجل ومن نطفة المرأة فأما نطفة الرجل فنطفة غليظة منها العظم والعصب واما نطفة المرأة فنطفة رقيقة منها اللحم والدم فقام اليهودي فقال هكذا كان يقول من قبلك

Abdullah babasından, o Huseyn b. Hasan'dan, o Ebû Küleyne'den, o Atâ b. Es-Sâib'den, o Kâsım b. Abdirrahman'dan, o babasından, o Abdullah'dan

[163] Çakan, İsmail Lütfi, a.g.e, 128.
[164] Doğruyol, Hasan, Yeniden Diriliş ve Acbu'z-Zeneb, Yüz Akı derdisi, 12.sayı,47

şöyle rivâyet etmişlerdir: "Rasulullah (s.a) ashabıyla konuşurken bir Yahudi onların yanına geldi, bu sırada Kureşliler, Peygamber Efendimiz'i kastederek şöyle dediler: "Ey Yahudi! Bu adam peygamber olduğunu iddia ediyor. Yahudi bunun üzerine "Öyleyse ona ancak bir peygamberin bilebileceği bir soru soracağım dedi ve Rasulullah (s.a)'ın yanına geldi, oturdu ve şöyle dedi: "Ey Muhammed insan neden yaratılmıştır? Rasulullah (s.a) buyurdular ki; Bütün insanlar erkek ve kadının nutfelerinden yaratılmışlardır. Erkeğin nutfesi daha ağır, serttir, kemik ve sinirler ondandır. Kadınınki ise daha hafif, daha yumuşaktır, et ve kan ise ondan oluşmaktadır. Bu cevap üzerine Yahudi, doğruldu ve "Senden öncekiler de böyle söylemişlerdi" dedi.[165]

Hadisin iki isnâdından diğerinde bulunan Âmir b. Müderrek bulunmaktadır. İbn Hibbân (354/965) haricinde herkes bu râvîyi zayıf kabul etmektedir. Hadisin diğer râvileri sikadır. [166]

Hadis-i şerif şu meseleleri ihtivâ etmektedir; birinci olarak, cenin bazı tâbiîlerin iddia ettikleri gibi sadece erkeğin menisinden yaratılmamış, erkeğin ve kadının menilerinin birleşimiyle oluşmuştur.[167]

Ayet de buna işaret etmektedir; **"İnsan bir baksın, neden yaratılmıştır. O atılgan bir sudan yaratılmıştır. (O su, erkekte) bel kemiğinden, (kadında) kaburgalar arasından çıkar."[168]**

Zeccâc (311/ 923) şöyle demiştir;

Dilcilere göre; "et-Terbiye" kadının göğsündeki gerdan takma yeridir. İbn Abbas'a göre ise "sulb" ve "terbiye" kelimeleri erkek ve kadın için gerdan (süs) takma bölgelerini anlatmaktadır.[169]

Bir diğer rivâyette Rasûlullah (s.a) erkek ve kadının nutfe yapıları hakkında şu açıklamada bulunmuştur;

إن ماء الرجل غليظ أبيض وماء المرأة رقيق أصفر فمن أيهما علا أو سبق يكون منه الشبه

---

[165] Ahmed b. Hanbel, a.g.e, I, 465.
[166] Heysemî, a.g.e, VIII, 436.
[167] El-Cevziyye, İbn Kayyım, Tuhfetu'l-Mevlûd, I, 277.
[168] Târık 86/ 5-6-7.
[169] el-Cevziyye, İbn Kayyım, a.g.e, I, 277.

“Erkeğin menisi ağır yapılı ve beyazdır. Kadınınki ise daha hafif ve sarıdır. Hangisi diğerine üstün gelir ya da onu geçerse çocuğun benzerliği ona daha fazla olur.” [170]

Konuyla ilgili bir diğer rivâyette de şu şekilde;

وأما الشبه في الولد فإن الرجل إذا غشي المرأة فسبقها ماؤه كان الشبه له وإذا سبق ماؤها كان الشبه لها

“Çocuktaki benzerliğe gelince; Erkeğin menisi kadınınkine baskın gelirse, çocuk erkeğe benzer, kadınınki erkeğinkine baskın gelirse çocuk kadına benzer.”[171]

Üç rivâyet de insanın erkek ve kadının menilerinin birleşiminden meydana geldiğini desteklemektedir. Birinci rivâyete göre, erkeğin meni yapısı biraz daha kuvvetli olduğu için insanın vücut yapısındaki sert organların oluşumu erkek menisindendir.

Kadın menisi erkek menisine göre daha hafif yapılı olduğu için insan bedenindeki akışkan ya da yumuşak yapılı organlar kadın menisinden oluşmaktadır.

İkinci ve üçüncü rivâyete göre ise, çocuğun benzerliği ise menilerin birleşim anında birbirlerine üstünlük kurmalarına bağlıdır.

Bu üstünlük genel bir benzerlik için geçerli değildir. Yani çocuğun gözleri anneye benzerken, saç rengi babaya, bazı huyları babaya benzerken, bazı huyları anneye benzeyebilir. Şöyle ki insanda iki türlü gen çeşidi bulunmaktadır; “Dominant” ve “resesif”. Dominant baskın gen, resesif çekinik gen demektir. Meselâ; bir annenin göz rengi kahverengi, babanınki mavi, çocuğun göz rengi mavi olursa bu durumda babanın göz rengi (mavi) dominant, annenin göz rengi (kahverengi) resesif (çekinik) gene sahiptir.

170 Müslim, Hayz, 7
171 Buhârî, Enbiyâ, 2.

IV-MELEK VE CİNLERİN YARATILIŞI

Sadece İslam dininin değil bütün semâvî dinlerin literatüründe olan iki varlığın mahiyeti ve yaratılışını anlatan hadisleri tahlil etmeye çalışacağız.

1-Meleklerin nurdan, cinlerin dumansız ateşten yaratılması

حدثنا محمد بن رافع وعبد بن حميد قال عبد أخبرنا وقال ابن رافع حدثنا عبدالرزاق أخبرنا معمر عن الزهري عن عروة عن عائشة قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم خلقت الملائكة من نور وخلق الجان من مارج من نار وخلق آدم مما وصف لكم[172]

Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Hamîd'den İbnu Râfi'den, o Abdurrezzâk'dan, o Ma'mer'den, o Zührî'den, o Urve'den, o Âişe (r.a)'den Rasulullah (s.a)'in şöyle buyurduklarını rivayet etmişlerdir:"Melekler nurdan yaratıldılar, cinler dumanlı bir alevden yaratıldılar. Âdem de size vasfı yapılandan yaratıldı. "

Hadise Ahmed b. Hanbel (241/855) de "Müsned" inde yer vermiştir. Şuayb Arnavut hadisin Şeyhayn'ın şartlarına göre isnadı sahih bir hadis olduğunu dile getirmiştir.[173]

Hadis-i şerif, yaratılışla ilgili farklı âyetlerde gelen bazı açıklamaları topluca ifâde etmektedir. Dikkatimizi çeken husus, ruhânî varlık olarak bildiğimiz cin ve meleğin daha yaratılışta farklı asıllara dayanmasıdır. Melek nurdandır, cinler dumanlı alevdendir. Bugün, ilim hâlâ nurun mâhiyetini kesin bir dille çözememiştir. Bir zamanlar zann-ı gâlible ifâde edildiği gibi fizikî bir dalga mıdır, yoksa şimdilerde zannedildiği üzere foton denen parçacıklar mıdır? Keza dumanlı alevle, nur arasında birleşme ve ayrılma noktaları nelerdir? Bunlar henüz ilmen kesinlik kazanmamış

[172] Müslim, Zühd 60
[173] Ahmed b. Hanbel, a.g.e, VI, 153.

hususlardır. Daha mükemmel bilgi sahibi olduğumuz husûs, insanın fizikî aslı olan topraktır.[174]

Allah bütün yaratıkları ve bütün kâinatı bir tek takdir ile ve fakat değişik devrelerde varlık dünyasına getirmiştir. Biz Kur'an'dan şeytanın ve dolayısıyla cinlerin ateşten, insanın da topraktan yaratıldığını öğrenmemize karşın meleklerin neden yaratıldıklarını öğrenemiyoruz. Onların nurdan yaratıldıkları ancak hadislerde ve bazı tefsir kitaplarında söylenmektedir. Biz toprağın, ateş ve bazı enerji türlerinin ne olduklarını biliyoruz. Fakat "nûr" denilen ve çok güzel olarak tahayyül ettiğimiz o nesne hakkında hiç bir şey bilmiyoruz. Nûr bütün enerji türlerinin ve tüm madde ve madde ötesi varlıkların öz ve esası olmalıdır. Tüm varlık bu öz ve hulâsa temeline dayanmalıdır ki Kur'an-i Kerîm'de: "Allah yer ve göklerin nurudur" denilmiştir. İşte melekler, Allah'ın, varlıklarına cevher oluşturduğu bu parlak ve aydınlık özden yaratılmış ilk akıllı canlılardır. Bu nûr cevherinden yaratılan meleklere erkeklik ve dişilik yerine teklik hâkim olmuş ve onların varlıklarının devamı da bizim gibi yeme ve içmeğe bağlanmamıştır. Bu da onlarda üreme ve büyüyüp gelişmenin söz konusu olmadığını gösterir. Onlar olgun olarak yaratılan varlıklardır. Biz meleklerin madde ve evrenin hangi aşamasında yaratıldıklarını bilemiyoruz. Melekler ilk akıllı yaratıklar iken insanlar cinlerin ardından son halkayı teşkil ederler.[175]

Cinler hiç ağırlığı olmayan nesneler olmayıp onlar belli bir ağırlığa da sahiptirler ki Kur'an'da buna da işaret edilmiştir.[176] Elbet bir zerre (:atom)'in bile bir ağırlığı vardır. Ateşten yaratılmalarına rağmen onların yıldız-güneşlerde ve arzın derinliklerindeki yüksek derece hararetlere dayanıklı olmadıklarını gene biz Kur'an'dan öğreniyoruz.[177]

Cânnı da yarattı. Cânn, nûn'un şeddelenmesiyle cin demektir. Mâlih ile milh gibi, ikisi de vasıftır. Veya cin milh gibi cins ismi, cânn da, mâlih gibi sıfat ismidir. Yahut burada insandan murad, Âdem (a.s.) olduğuna göre cânndan murad da, cinnin babası demektir. Bazıları bunu Mücâhid'den İblis değil, cinnin babasıdır diye nakletmişlerdir. Bizim kanaatimize göre başlangıç itibarıyla bütün insan cinsi

174 Canan, a.g.e, 6, 397.

175 Yeniçeri, a.g.e, 279.

176 Rahman 55/31

177 Rahman 55/33-35

salsalden yaratılmış olduğundan insandan kasıt, Âdem değil insan cinsi olduğu gibi, Cânn'dan kasıt da cin cinsidir. Aşağıda da "İnsan ve cin..." diye ikisi de cins olarak zikrolunacaktır. Hicir Sûresi'nde "Cinleri de daha önce zehirli ateşten yaratmıştık."[178] buyurulduğuna göre, demek ki Allah Teâlâ, insanı yaratmadan önce cânn yahut cin denilen gizli mahlukları yaratmıştı. Bir mâriç ateşten, birinci ibtidâiyye, ikinci beyaniyye olarak bir mâric ateşten demektir. Burada mâric iki mânâ ile tefsir edilmiştir. Bazıları asıl mânâsı, ızdırap anlamını ifade eden merec'den, halis ateş ya da dumansız sâfi alev demek olduğunu söylemişler, bazıları da merec'in asıl mânâsının ihtilât (karışma) olması itibariyle, mâric'in muhtelit (karışık) dumanlı bir ateş olduğunu ifade etmişlerdir. Hicir Sûresi'nde geçen "nâri's-semûm"[179] tâbirine muhtelif mânâsı daha uygun düşmektedir. Şu kadar var ki, muhtelit, yalnız duman karışık demek gibi ibtidâi bir mânâya olmayıp, "semûm" anlamına da uygun olmak üzere her şeye nüfuz edebilen ve karışan mânâsında ateşin hakikatini ifade etmiş olsa gerektir. Bundan başka mâric "merc"den müteaddi olarak haltedici yani karıştırıcı mânâsına da gelebilir ki bu da ateşin, yani hararetin eşya üzerindeki kimyevî bir özelliğini belirtmiş olur. Kısaca demek oluyor ki, insan yaratılmadan önce güneşte veya arzın başlangıç durumunda olduğu gibi çalkalanıp duran ızdıraplı ve çoşkun bir halde bulunan saf bir ateş, veya elektrik halinde olduğu gibi her şeye karışabilen bir ateş veyahut eşyayı birbirine karıştırmak özelliği taşıyan bir ateşten, biz insanların gözüne âdet olduğu vechile görünmeyen gizli bir takım hayat kuvvetleri, hayati unsurlar yaratılmıştır ki, bunlara cânn ismi verilmektedir.[180]

Mâric, Ateşin siyahıyla karışmış alev demektir. Müslim şarihlerinden Übbî , bunu dumanla karışık alev diye tarif etmiştir. Meleklerle cinlerin birbirlerinden farkları ta hilkatlerinden başlar. Görülüyor ki, biri nurdan, diğeri dumanlı alevden yaratılmıştır. Bunlar insana görünmemek hususunda birleşseler de, meleklerin masum, cinlerin mükellef olması meleklerde yiyip içmek, evlenmek ve doğup ölmek gibi şeyler olmadığı halde, cinlerde bunların bulunması, cinlerin yerde yaşamaları gibi, birçok hususta aralarında büyük farklar vardır. Hadiste "Adem de size anlatılan şeyden yaratılmıştır" buyurmakla, onun topraktan halk edildiğine işaret etmiştir.[181]

---

[178] Hîcir, 15/27
[179] Hicr, 15/27
[180] Yazır, Elmalılı Hamdi, Kur'an-ı Kerim Tefsiri,VIII, 155.
[181] Davudoğlu, a.g.e, 11, 467-468.

2-Meleklerin boyu

حدثنا أحمد بن حفص بن عبد الله قال حدثني أبي قال حدثني إبراهيم بن طهمان عن موسى بن عقبة عن محمد بن المنكدر عن جابر بن عبد الله

عن النبي صلى الله عليه وسلم قال " أذن لي أن أحدث عن ملك من ملائكة الله من حملة العرش إن ما بين شحمة أذنه إلى عاتقه مسيرة سبعمائة عام

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdular:

“Bana arşı taşıyan Allah’ın bir meleğini anlatma izni verildi. Onun kulak memesi ile omzu arasındaki mesafe yedi yüz yıllık mesafedir. [182]

Münâvî (1031/ 1621) hadisin sahih olduğunu söylemiştir.[183] Hadisteki yedi yüz ile anlatılmak istenen kesin bir ifade değildir. Birçok rivayette olduğu gibi bu rivâyette de yedi rakamı ile anlatılmak istenen çokluktur. Yani meleklerin boylarının uzunluğudur. [184]

Rivâyetin bir değişik versiyonu ise şu şekildedir;

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : أذن لي أن أحدثكم عن ملك من حملة العرش بعد ما بين شحمة أذنه وعنقه مخفق الطير سبعمائة عام

“Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdular;

“Bana arşı taşıyan Allah’ın bir meleğini anlatmam için izin verildi. O meleğin kulak memesi ile omuzu arasındaki mesafe kuş uçuşu yedi yüz yıllık mesafededir.[185]

İlk rivâyette mesafe nitelenmemişken, ikinci rivâyette mesafe kuş uçuşu olarak nitelenmiştir. İkinci rivâyete göre meleklerin boyları ilk rivâyetin bildirdiğine göre daha uzundur. Çünkü kuş bir hayli hızlı bir canlıdır. Ama yukarıda da belirtildiği üzere bu tip anlatımlar genel olarak ifade edilmek istenen özelliğin fazlalığına işaret etmek niyetiyle kullanılmaktadır. Hatırlanacağı üzere Hz. Peygamber Cebrail’in kanatlarının ufku kapladığını bildirmiştir. Bu ve benzeri rivâyetlerden çıkan sonuç meleklerin boyca ve hacimce büyük varlıklar olduğudur.

---

[182] Ebû Dâvûd, Sünnet, 19.
[183] Azimâbâdî, a.g.e, XIII, 26
[184] Azimâbâdî, a.g.e, XIII, 27.
[185] Ebû Dâvûd, Sünnet, 19.

3-Cinlerin yaratılması

حدثنا أبو عبد الله محمد بن عبد الله الصفار ثنا أحمد بن مهران ثنا عبيد الله بن موسى أنبأ إسرائيل ثنا أبو إسحاق عن عمرو بن عبد الله عن ابن مسعود رضي الله عنه قال السموم التي خلق الله منها الجان جزء من سبعين جزءا من نار جهنم.

İbn Mesûd'un şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Semûm Allah Teâlâ'nın cinleri yarattığı ve cehennem ateşinin yetmiş parçasındandır".[186]

Heysemî (807/1404) hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.[187]

"Semûm" gündüz sıcaklığı demeketir.[188] Daha çok gündüz ortaya çıkan sıcak bir rüzgârdır.[189] Yüzleri yakacak kadar şiddetli bir sıcaktır.[190]

Rivâyette geçen "semum" hakkında sözlüklerde bu çeşit tarifler yapılmıştır. Bu tariflerin ortak noktası semum'un sıcaklığıdır. Bu açıklamalardan da yola çıkarak cinlerin sıcak bir maddeden yani ateşten yaratılmış olduklarında şüphe yoktur. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de buna işaret etmektedir;

"İnsanı pişmiş çanak çömlek gibi kuru bir çamurdan yarattı. Cânnı da dumansız bir alevden yarattı. O halde (ey insanlar ve cinler Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz."[191] Gene diğer bir ayet-i kerimede şöyle buyurulmaktadır;

"Yemin olsun ki! Biz insanı kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yarattık. Cânnı da daha evvel zehirli bir ateşten yaratmıştık."[192]

İki ayete bakıldığında cinlerin yaratıldığı madde anlatılırken bir ayette **السموم** diğer ayette ise **مارج** ifadesi kullanılmaktadır.

---

[186] Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, VII, 361.
[187] Heysemî, a.g.e, VII, 361
[188] İbn Manzûr, a.g.e, XII, 302.
[189] Fîruzâbâdî, el-Kâmûsu'l-Muhît, I, 1451.
[190] Ez-Zebîdî, a.g.e, I, 1732.
[191] Rahman 55/15
[192] Hicr 15/26-27.

Semum'un hangi manalarda kullanıldığından bahsetmiştik. "Mâric" ise siyah ve dumansız alev demektir.[193] Alevi siyahıyla karışmış ateş şeklinde de tarif edilmiştir. [194] Meş'ale manasına da gelmektedir. [195]

Cinlerin yaratılması noktasında bahsedilen iki madde şu şekilde anlaşılabilir; Sonuç olarak "cân" ateşten yaratılmıştır. Bu ayet ve hadislerle sabittir. "Semum" diye adlandırılan madde cinlerin aslı olan ateşin sıcaklık derecesini anlatmaktadır. "Mâric" ise bu ateşin görünüşü ile alakalıdır. Yani cin taifesi görünüş olarak siyah ve dumansız bir alev gibi görünmektedirler.

V-DİĞER RİVAYETLER

Bu son bölümde yaratılış konusu ile ilgili yapmış olduğumuz konu gruplarının dışında kalan fakat bir yönüyle konumuzu ilgilendiren rivâyetler incelemeye tâbî tutulacaktır.

1-Yaratılışın noksanlık göstermesi

حدثنا عبد الله حدثني أبي حدثنا عبد الصمد حدثنا حماد عن واصل عن يحيى بن عقيل عن أبي هريرة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : يقتص الخلق بعضهم من بعض حتى الجماء من القرناء وحتى الذرة من الذرة[196]

Ebû Hureyre'den Rasûlullah (s.a)'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Yaratılış birbirine kıyas edilir. Boynuzlu ile boynuzsuz, zerre ile diğer bir zerre."

Şuayb Arnavut hadisin "zerreden zerreye" kısmı hariç ve isnâdının sahih olduğunu belirtmiştir.[197]

Günümüzde daha doğum sırasında meydana gelen bazı noksanlıkları bu rivâyet açıklamaktadır. Her ne kadar Allah Teâlâ yaratılış plânını en güzel biçimde düzenlemişse de gerek insanın ve gerek diğer canlıların tamamı aynı niteliklere sahip olarak dünyaya gelmemektedir. Aslında bu da bir yaratılış hikmeti olarak değerlendirilebilir.

---

193 İbn Manzûr, a.g.e, II, 314.
194 İbnu'l-Esîr, a.g.e, IV, 665.
195 ez-Zebîdî, a.g.e, I, 1505.
196 Ahmed b. Hanbel, a.g.e, II, 363
197 Ahmed b. Hanbel, a.g.e, II, 363

Çocuğun anne karnındaki evreleri konusunda bahsettiğimiz DNA bu hadisle de kısmen ilgilidir. DNA dan yani insanın veya herhangi bir canlının biyolojik ve kişilik özelliklerini belirleyen maddeden kaynaklanarak bütün canlıların yapıları farklılık arz etmektedir. Yaratılışta görülen farklılıkların veya eksikliklerin sebebi de budur. Zerre veya bilim diliyle atom diye adlandırılan maddenin en küçük yapı birimi de madde cinsine göre çeşitlenmekte ve bir araya gelerek farklı nitelikte maddeler oluşturmaktadır.

Hz. Peygamber, şu an hakkında hala araştırmaların devam ettiği atomu, asırlar önce muhtemelen "zerre" diye adlandırmış ve gerek canlılar ve gerek maddeler arasındaki farklılıklara dikkat çekmiştir.

2-Her şeyin yedi olarak yaratılması

أخبرنا عبد الرزاق قال أخبرنا معمر عن قتادة وعاصم أهما سمعا عكرمة يقول قال بن عباس دعا عمر بن الخطاب أصحاب محمد صلى الله عليه وسلم فسألهم عن ليلة القدر فأجمعوا أها في العشر الأواخر قال بن عباس فقلت لعمر إني لأعلم أو إني لأظن أي ليلة هي قال عمر وأي ليلة هي فقلت سابعة تمضي أو سابعة تبقى من العشر الأواخر فقال عمر ومن أين علمت ذلك فقال خلق الله سبع سماوات وسبع أرضين وسبعة أيام وإن الدهر يدور في سبع وخلق الله الانسان من سبع ويأكل من سبع ويسجد على سبع والطواف بالبيت سبع ورمي الجمار سبع لأشياء ذكرها فقال عمر لقد فطنت لأمر ما فطنا له وكان قتادة يزيد على بن عباس في قوله يأكل من سبع قال هو قول الله أنبتنا فيها حبا وعنبا الآية[198]

İbn Abbâs'tan şu şekilde rivâyet edilmiştir: "Ömer (r.a) Ashâb-ı Kirâmı çağırdı ve onlara kadir gecesini sordu, onlar da ramazanın son on gününde icmâ ettiler. İbn Abbas (r.a) Ömer (r.a)'a ben o geceyi biliyorum veya hangi gece olduğunu tahmin edebiliyorum dedi. Ömer (r.a) de hangi gece dedi. İbn Abbas son on günün yedincisi olduğunu söyledi. Ömer (r.a) de bunu nereden bildiğini

[198] Abdürrezzâk b. Hemmâm, el-Musannef, IV, 246.

sordu. O da Allah gökleri ve yeri yedişer kat olarak yarattı, yedi gün yarattı, dehr yedi etrafında dönüyor, insanı yedi dönemde yarattı ve o yedi çeşit şeyden yer, yedi âzâsı üzre secde eder, beyt-i atîki tavaf yedidir, cemre yedidir. Ömer (r.a) onun zikrettiği her şeyden sonra "Anlayamadığımız şeyi şimdi kavradım" demiştir. Katâde İbn Abbas'ın yediden yer sözüne ekleme yaptı ve şöyle dedi: Bu söz Allah Teâlâ'nın "Biz orada tohumlar ve üzümler bitirdik..." âyetidir.

Din dilinde, özellikle İslâm dininde tekli sayılar önemlidir. Hz.Peygamber'den gelen rivâyetlerin hemen hepsinde tesbihler tekli sayılarla ifade edilmiş, sayı ile anlatılması gereken hemen her şey tekli sayılarla anlatılmıştır. Bu sayılar içinde "yedi" nin ve onun katlarının kullanım fazlalığı biraz daha fazladır. Kur'an-ı Kerim'de de yedinin geçtiği, yedi ile tayin olunan birçok kavram mevcuttur.[199]

Bu rivâyette Hz. Ömer'in Ashâb-ı Kirâm'a kadir gecesini sorması üzerine İbn Abbas bu gecenin ramazanın son on günündeki yedinci gece olduğunu iddia etmiş ve bu iddiasını yediye işaret eden bazı delillerle desteklemeye çalışmıştır. Konumuzu ilgilendiren de İbn Abbas'ın ortaya koyduğu bu delillerdir. Bu deliller şunlardır;

Göklerin ve yerin yedişer olarak yaratılması; Ayet-i kerime buna şu şekilde işaret etmektedir:

"Yedi ğöğü ve onlar gibi (onlar kadar) da yeri yaratan Allah'dır. Gücünün her şeye yettiğini ve bilgisinin her şeyi kuşattığını bilmeniz için O'nun emri bütün bunların arasında durmadan iner durur."[200]

Günlerin yedi olarak yaratılması;

Kur'an-ı Kerim'de gün kavramı ile birlikte kullanılan altı rakamıdır. Bu da Allah'ın (c.c) yaratmayı tamamladığı süreyi anlatmaktadır.

"Allah gökleri, yeri ve bunlar arasında olan şeyleri altı günde yaratan ve sonra hükmü arşı kaplayandır."[201]

Daha önce açıkladığımız hadis-i şerifte de Hz. Peygamber altı günden bahsetmektedir. Daha henüz evren, alemler ve tabiî ki güneş yeni yaratılırken gün kavramından bahsedilmesi elbette o zaman için günün ne anlama geleceği merakını uyandırmıştır. Alemler yaratılmadan zamanın yaratılması söz konusu olmamakla

---

[199] "Yedi yol" Mü'minûn 23/17; "Cehennemin yedi kapısı" Hicr 15/44; "Yedi deniz" Lokman 31/27; "Tekrarlanan yedi" Hicr 15/87.
[200] Talak 65/12
[201] Secde 32/4.

beraber Fahruddin er-Râzî (606/1210) gene de böyle bir ihtimâlin mümkün olabileceğini savunmuştur.[202] Bir kısım müfessirler de yaratılış devreleriyle ilgili olan günü, ahiret hayatının zaman birimi olarak görürlerken İbn Abbas (68/687), Hasan el-Basrî (110/728) ve Mücâhid (100/718) bunu dünya günü olarak anlamışlardır. Fakat birçok müfessir bu ayetlerde geçen bir günü bin yıl ile eşleştirmişlerdir.[203]

Kelamcı müfessir Neysâbûrî (728/1328) bir ihtimal de olsa, her bir günün, en basitten başlayarak canlılara kadar varan madde sıralamasındaki altı gelişim basamağı olabileceğini söylemiştir.[204]

Yaratılış safhalarını anlatırken kullanılan süre veya gün tahdidi muhtemelen bize; yer ve göklerin, bir anda değil de tedrîcen yaratıldıklarını ve onların uzun devirler içerisinde ortaya çıktıklarını anlatıyor olmalıdır.[205]

Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere zamanın gün olarak tahdidi ve günlerin yedi olarak tayini çok sonradır. İbn Abbas'ın (68/687) neye dayanarak günlerin yedi olarak yaratıldığını dile getirdiğini kaynaklarda bulamadık.

Dehr'in yedi etrafında dönmesi;

أي قد أتى على الإنسان مدة من الزمن وهو شيء لا يذكر حين من الدهر لم يكن شيئا مذكورا ولا يعرف ولا يدري ما اسمه ولا ما يراد به ؟ ثم يصبح دما ثم علقة . . وهكذ[206]

"Zaman başladığında insan zikredilmeye değer bir şey değildi. Fakat bir müddet sonra insan bir şey ifade etmeye başladığında, o bilinmez, ismi ve varlığı gene de tam olarak bilinemeyen bir şeydi. Kandı…Sonra alaka halini aldı…Ve böylece devam etti."

İnsanın asıl yaratılış evreleri Kur'an-ı Kerim'de yedi evre olarak anlatılmaktadır.[207] Dehr'in yani zamanın yedi etrafında dönmesi de insanın yaratılışı ile alakalıdır. Yedi dehr yani dönem geçiyor ve insan meydana geliyor. Zaman canlıların, en önemlisi insanın varlığıyla bir değer buluyor. Yani dehr bu yedi dönemin geçmesiyle bir anlam ifade etmeye başlıyor.

---

202 Râzî, a.g.e, XXIV, 104.
203 Râzî, a.g.e, XXIV, 104; Kurtubî, a.g.e, XIV, 86; İbn Kesîr, a.g.e, II, 25.
204 En-Neysâbûrî, Garâibu'l-Kur'an ve Regâibu'l-Furkân, VIII, 107.
205 Yeniçeri, a.g.e, 184.
206 Buhârî, Tefsîr, 76.
207 Mü'minûn 23/12-13-14.

İnsanın yedi dönemde yaratılması;

“Yemin olsun! Biz insanı çamurdan, bir hülâsadan yarattık. Sonra onu (Adem’in neslini), sağlam bir yerde (rahimde) bir nutfe yaptık. Sonra o nutfeyi kan pıhtısı haline getirdik. Sonra kan pıhtısını bir parça et yaptık. O et parçasını da birtakım kemikler haline getirdik. Derken kemiklere et giydirdik. Sonra ona bambaşka bir yaratılış (ruh) verdik. Şekil verenlerin en güzeli olan Allah’ın şanı ne kadar yücedir!...”[208]

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi ayette insanın genel olarak yaratılışı yedi evre halindedir. Erkek ve kadının menilerinin birleşiminden, insana ruh üfürülünceye kadar geçen süre yedi evre olarak anlatılmaktadır. İbn Abbas da (68/687) bu ayetten mülhem olarak insanın yediden yaratıldığını dile getirmiştir.

İnsanın (yaratılmış olan) yedi şeyden yemesi;

“İnsan bir kere yiyeceğine bir baksın. Biz suyu (buluttan) nasıl yağdırmışız. Sonra yeri nasıl yarmışız da, orada dâneler bitirmişiz. Üzümler, yoncalar…Zeytinlikler, hurmalıklar…Ağaçları birbirine girmiş bahçeler…Nice meyveler ve çayırlar…”[209]

Ayete bakıldığında yedi yiyecekten fazlasından bahsedildiği görülmektedir. Ama “ağaçları birbirine girmiş bahçeler” den kastın “hurma ve ağaçlar” olduğu, çayırlardan sadece hayvanların yediği göz önünde bulundurulduğunda yedi yiyecek ortaya çıkmaktadır. “Su”, “Dâne (tohum)”, “Üzüm”, “Yonca”, “Zeytin”, “Hurma”, “Meyve”.

İnsanın yedi âzâsı üzere secde etmesi;

أخبرنا عمرو بن منصور النسائي قال حدثنا المعلي بن أسد قال حدثنا وهيب عن عبد الله بن طاوس عن أبيه عن بن عباس عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : أمرت أن أسجد على سبعة أعظم على الجبهة وأشار بيده على الأنف واليدين والركبتين وأطراف القدمين

208 Mü’minûn 23/12-13-14.
209 Abese 80/24-31.

"İbn Abbas Rasûlullah'ın (s.a) şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Yedi kemik ve alın üzere secde ile emrolundum dedi ve eliyle burnunu, ellerini, dizlerini ve ayak uçlarını işâret etti."[210]

Rivâyetin zahirinde yedi kemik üzere secde edildiği görülmektedir. Burun, iki el, iki diz ve iki ayak ucu. Tavaf ve cemrenin yedişer olması ise zaten malumdur.

Sonuç olarak "yedi" İslam literatüründe önemli bir yere sahiptir. Bu önem kendisini yaratılış alanında da göstermektedir. İbn Abbas'ın yaratılışla ilgili birçok şeyi bu sayıyla ilişkilendirmesi ve bu ilişkilerin kendine Kur'an'dan destek bulması bu öneme işaret etmektedir.

SONUÇ

Yaratılış hakkında, ilâhî dinler açıklamalarda bulunmuş, bu açıklamaların hâricinde de birçok görüş beyan edilmiştir. Bilhassa günümüzde bazı kesimler tarafından kabul görmüş olan bir yaratıcı olmadan, rastgele yaratılış bu görüşler içinde en çok eleştiriyi almıştır.

Yapılan birçok araştırma bunun aksini ortaya koymuş, yaratılışın asla tesadüfler sonucu ortaya çıkamayacağı, bu kadar mükemmel bir sistemin bir tasarlayıcısı olması gerektiği vurgulanmıştır.

İslâm dininin konuya bakış açısı da incelenmiş, Kur'an-ı Kerim'deki yaratılışa ilişkin ifadeler değerlendirilmiştir. Bu çalışmamızda, bizim için Kur'an-ı Kerim'den sonra teşrî kaynağı olan Hz. Peygamber'in yaratılışa dâir hadislerini değerlendirmeye, tahlîl ve tetkîk etmeye çalışılmıştır.

Tesbit ettiğimiz yirmi üç rivâyetin ikisi hariç diğerleri Kütüb-i Tıs'a'da bulunmaktadır. Rivâyetler içinde Heysemî'nin cinlerin "semûm"dan yaratıldıklarını anlatan rivâyetten başkası için "zayıf" nitelemesi yapılmamıştır. Tirmizî ve bazı alimlerin "hasen" değerlendirmesinde bulundukları beş rivâyet haricindeki diğer on

[210] Nesâî, Salat 62

yedi rivâyet sahih olarak addedilmiştir. Bu sonuç bize yaratılışla ilgili rivâyetlerin sahih, makbul haberler olduğunu göstermektedir.

Yaratılış konusu insanın dikkatini her dönem olduğu gibi Asr-ı Saadette de çekmiştir. Çünkü Rasûlullah'ın (s.a) konuyla alakalı açıklamaları mevcûttur.

Allah Rasûlü (s.a) günümüz modern biliminin henüz açıklayabildiklerini asırlar önce insanlığın istifâdesine sunmuştur. İnsanın doğum öncesinde anne karnında geçirmiş olduğu evreler, kuyruk sokumu kemiği hakkındaki tesbîtleri, yeni keşfedilmeye başlanan karanlık madde'ye temel teşkîl edebilecek olan mahlûkâtın karanlıkta yaratıldığına işâret eden ifâdeleri, çok yakın zamanda yapısı hakkında bilgi sâhibi olunan yer ve göklerin yapısını anlatan sözleri, bu kanaatimizi desteklemektedir.

Ayrıca Rasûlullah'ın (s.a) açıklamaları bize göstermektedir ki, canlı-cansız bütün mahlûkât rasgele ortaya çıkmamıştır. Henüz hiçbir şey yokken, Allah Teâlâ vardı ve O (c.c) bir plan-program dahilinde her şeyi yaratmıştır.

Diğer bir nokta ise şudur; ancak deneyle ve araştırmayla bir sonuca ulaşılabilecek konularda deneye ve araştırmaya başvurmadan açıklamalarda bulunabilmesi Rasûlullah'ın (s.a) Allah Teâlâ'nın bir elçisi olduğuna delâlet etmektedir. Rasûlullah'ın (s.a) yaratılış konusunda insanlığa bilgi sunması onun evrensel, bütün insanlığa gönderilmiş bir peygamber olduğuna da bir işârettir. Çünkü bu konu insanlığın sadece bir kısmını ilgilendiren bir konu değil, hangi dinden, hangi ırktan olursa olsun tüm insanlığa hitâp eden bir konudur.

Peygamberimiz'in yaratılış konusundaki hadislerini tesbît ve tahlîl etmeye çalıştığımız tezimiz sonucunda incelediğimiz her bölümün ayrı bir çalışma konusu olabileceği düşüncesi bizde hâkim olmuştur. Bu düşünceye bizi sevk eden ise çalışmamız esnasında rivâyetlerin kapsamlı bir şekilde araştırılması gerektiğini görmemiz olmuştur.

Yaratılış konusundaki rivâyetler konusunda araştırma yapılırken, rivâyetlerle ilgili pozitif bilim alanlarına fazla girilmemesi, aksi halde asıl konudan uzaklaşılabileceği de bizde oluşan diğer bir kanaattir.

BİBLİYOĞRAFYA

ABDÜRRAZZÂK, Ebû Bekr İbn Hemmâm es-San'ânî*, el-Musannef*, I-XI, Beyrut 1970.

ACLÛNÎ, İsmail b. Muhammed Cerrâhî, *Keşfü'l-hafâ ve müzîlu'l-ilbâs amme'ş-tehera mine'l-ehâdîs alâ elsinetin'n-nâs,* I-II, Kahire, tarihsiz.

AĞIRMAN, Cemal*, Kadının Yaratılışı*, Rağbet yay. İstanbul 2001.

ALBÂNÎ, Mahmûd Nâsıruddîn, *Zılâlu'l-Cennet*, I-II, Beyrut 1413.

---------------------, *es-Silsiletü's-Sahiha*, I-VII, Riyâd, tarihsiz.

ANA BRİTANNİCA, I-XXII, Ana yay.

ATÂURRAHÎM, Muhammed, *Bir İslâm Peygamberi Hz. İsâ*, İnsan yay. İstanbul 1997.

AYNÎ, Bedruddin Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed, *Umdetu'l-Kârî*, I-XI, İstanbul 1308.

AZÎMÂBÂDÎ, Muhammed Şemsu'l-Hak Ebu't-Tayyib, *Avnu'l-Ma'bûd*, I-XIV, Kahire 1968.

BEĞAVÎ, Huseyn b. Mesûd el-Ferrâ Ebû Muhammed, *Meâlimu't-Tenzîl*, I, tarihsiz.

BEYHAKÎ, Ahmed b. el-Huseyn b. Ali b. Mûsâ Ebû Bekr, *Sünenü'l-Kübrâ*, I-X, Mekke 1414.

BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrahim, *Sahîh*, Matbây-ı Mısriyye 1289

BURSEVÎ, İsmail Hakkı, *Rûhu'l-Beyân*, trc. Heyet, I-VI, Erkam yay, İstanbul 2005.

CANAN, İbrahim, *Kütüb-i Sitte Terceme ve Şerhi*, I-XVIII, Akçağ yay. Ankara 1994.

ÇAKAN, İsmail Lütfi, *Hadis Usulü*, MÜİFVY, İstanbul 1999.

DAVUDOĞLU, Ahmed, *Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi*, I-XI, Sönmez yay. İstanbul 1981.

DOĞRUYOL, Hasan, *Yeniden Diriliş ve Acbu'z-Zeneb*, Yüzakı dergisi, 12. sayı İstanbul 2006.

EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, *Sünen*, I-V, Dâru'l-Hadîs, Suriye 1969.

EFİL, Şahin, *İslâm ve Batı Düşüncesinde Yaratılış Modelleri*, Pınar yay. İstanbul 2002.

FÎRUZÂBÂDÎ, Muhammed b. Yâkûb, *el-Kâmusu'l-Muhît*, I, Beyrut 1415.

GÖKBERK, Mâcit, *Felsefe Tarihi*, Remzi yay. İstanbul 1961

HÂKİM EN-NEYSÂBÛRÎ, Muhammed b. Abdillah Ebû Abdillah, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, I-IV, Beyrut 1990.

HAWKİNG, Stephen, *Evreni Kucaklayan Karınca*, Alkım yay. İstanbul 1993.

HEYSEMÎ, Nureddin Ali b. Ebî Bekr, *Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid*, I-X, Beyrut 1967.

HİNDÎ, Ali b. Hüsâmuddin el-Muttakî, *Kenzu'l-Ummâl*, I-XVI, Beyrut 1989.

ITR, Nûreddin, *Menhec,* Beyrut, ……

İBN HACER, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî bi şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, I-XIII, Beyrut 1902.

----------------, *el-Metâlibü'l-âliye bi zevâidi'l-mesânidi's-semâniye*, I-IV, thk. Habîrurrrahman A'zamî, Beyrut tarihsiz.

----------------, *Tehzîbu't-Tehzîb*, I-XIV, Beyrut 1404.

----------------, *Takrîbu't-Tehzîb*, I, Suriye 1406.

----------------, *Telhîsu'l-Habîr*, I-II, Medine 1384.

İBN HANBEL, Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî, *Müsned,* I-V, İstanbul 1992.

İBN HİBBÂN, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed Ebû Hâtim et-Temîmî, *Sahîh*, I-XVIII, Beyrut 1414.

İBN KAYYIM, Muhammed b. Ebî Bekr Ebû Abdillah, *Şifâu'l-Alîl*, I, Beyrut 1978.

-------------------,*el-Menâru'l-Munîf*, I, Halep 1403.

-------------------,*Tuhfetu'l-Mevlûd*, Şam 1391.

İBN KESÎR, İmâmu'd-Dîn Ebu'l-Fidâ İsmâil, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, I-IV, Beyrut tarihsiz.

İBNÜ'L-ESÎR, *en-Nihâye fî Ğarîbi'l-Hadîs*, I-V, Riyâd 1963.

İBNÜ'L-MANZÛR, Ebu'l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mukrim, *Lisânu'l-Arab,* I-XV, Beyrut 1955.

KİTÂB-I MUKADDES, *Eski ve Yeni Ahit (Tevrat ve İncil*), İstanbul 1958.

KURTUBÎ, Ebû Ömer Yusuf b. Abdillah Nemerî, *el-Cami' li-ahkâmi'l-Kur'an,* XX, İstanbul 1998.

MERDİN, Saadettin, *Tanrı'ya Koşan Fizik*, Timaş yay. İstanbul 1998.

MİRAS, Kâmil, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, I-XII, D.İ.B yay. Ankara 1982.

MÜBÂREKPÛRÎ, Ebu'l-Ulâ Muhammed Abdurrahman b. Abdirrahim , *Tuhfetü'l-Ahvezî*, Beyrut, tarihsiz.

MÜNÂVÎ, Abdurraûf Muhammed b. Tâcilârifîn, *Feyzu'l-Kadîr şerhu'l-câmii's-sağir li's-Suyûtî*, I-VI, Kahire 1938.

MÜSLİM, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccâc en-Neysâbûrî, *Sahîh*, I-IV, Matbây-ı Âmire, İstanbul 1334.

NESÂÎ, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb, *Sünen,* I-IV, Beyrut 1930.

NEVEVÎ, Ebû Zekeriyya Muhyiddin b. Şeref, *Minhâc,* I-XVIII, Beyrut 1415.

NEYSÂBÛRÎ, Nizâmuddin el-Hasan b. Muhammed el-Kummî, *Garâibu'l-Kur'an ve Reğâibu'l-Furkân* (Taberî tefsiri kenarında), I-XXX, Kahire 1407.

RÂĞIB, el-İsfehânî, *Müfredâtü Elfâzi'l-Kur'an*, Dârü'l-Kalem 1952.

RÂZÎ, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, I-XXIII, Akçağ yay. İstanbul 1994.

SUYÛTÎ, Celâleddin Abdurrahmân*, Dîbâc*,

-----------, *Tenvîru'l-Havâlik*, I-II, Mısır 1969.

-----------, *Tefsîru'l-Celaleyn*, I, Kahire, tarihsiz.

ŞEVKÂNÎ, Muhammed b. Ali, *Fethu'l-Kadîr*, I-V, Beyrut, tarihsiz.

ŞİMŞEK, Saît, *Yaratılış Olayı*, Beyan yay. İstanbul 1998.

TABERÂNÎ, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, Dâru ihyâi't-turâsi'l-arabî 1985.

TAHHÂN, Mahmûd, *Teysîru Mustalahi'l-Hadis*, I, Riyad 1417.

TİRMİZÎ, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre*,* *Sünen*, I-V, Matbây-ı Medeni, Mısır 1964

TUNA, Taşkın*, Uzayın Sırları*, Şule yay. İstanbul 2005.

ULUTÜRK, Veli, *Kur'an-ı Kerim'de Yaratma Kavramı*, İnsan yay. İstanbul 1995.

WOODS, Alan, *Aklın İsyanı*, Tarih Bilinci yay. İstanbul 2004.

YAVUZ, Şevki, *"Arş ve Acbu'z-Zeneb"*, T.D.V. yay. I. ve II. cilt, İstanbul, 1987-1989.

YAZIR, Elmalılı Hamdi, *Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, I-X, Azim yay.

YENİÇERİ, Celal, *Uzay Ayetleri Tefsiri*, Erkam yay. İstanbul 1995.

ZEBÎDÎ, *Tâcu'l-Arûs*, I, Beyrut 1952.